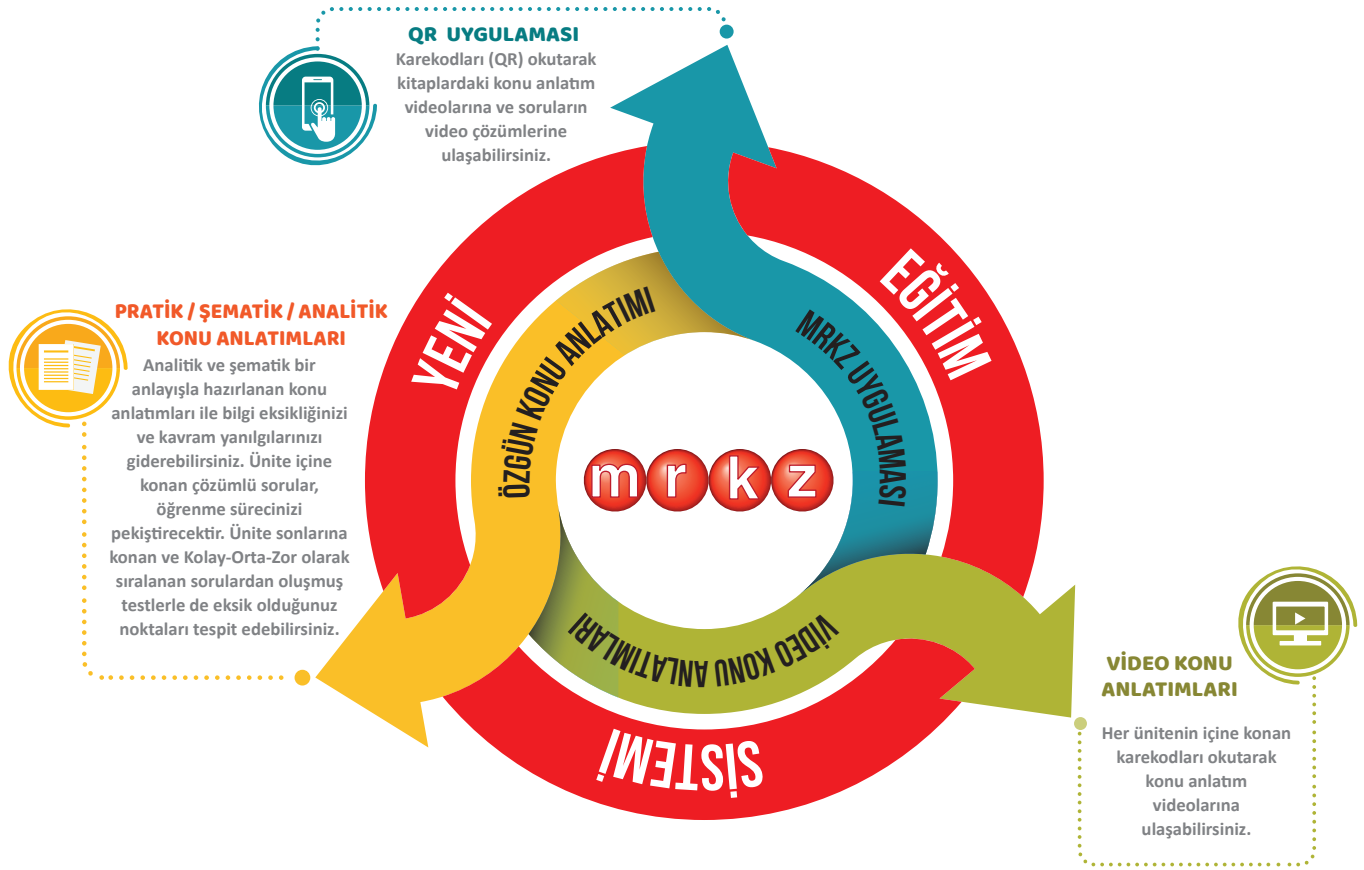

İDEALİNİZDEKİ ÜNİVERSİTE İÇİN PLANLANMIŞ EN İYİ YOL

Analitik Konu Anlatım Kitapları, tek başına ve tam öğrenmeyi sağlayacak şekilde özgün bir formatta hazırlandı. Bu amaç doğrultusunda kitaplarımızın içeriği, dört kavram üzerinde odaklanarak oluşturuldu. Bu kavramlar; “analitik öğrenme”, “sarmal içerik”, “görsel öğrenme stili” ve “bireysel öğrenme” özellikleridir. Kitaplarımızın içerisinde yer alan konular, tamamen görselleştirilerek ve en etkili öğrenme şekli olan bütün-parça-bütün ilişkisi göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Bu kitabın tüm hakları yayinevine aittir.
Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik, fotokopi veya başka yollarla basımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz. Kitaba ait metinler, şemalar, tablolar ve sorular kaynak göstererek de olsa kullanılamaz.
Kitabın hazırlanış yöntemi taklit edilemez.

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Sedat ÇALIŞKAN

EDİTÖR

Aleyna SELÇUK

YAZAR

Dr. Bayram ÖZFIRAT
Asaf AKAD
Anıl TOPÇU
Murat ÖZMEN
Sema EVİN

DİZGİ - GRAFİK

Mümine TORUN

ISBN

978 - 605 - 7952 - 43 - 1

BASKI

ERTEM BASIM Ltd. Sti./ANKARA
Tel: (0312) 640 16 23 Faks: (0312) 640 16 24
Sertika No: 48083

İLETİŞİM

Ostim Mahallesi 1207. Sokak No: 3/C-D
Ostim / ANKARA
Tel: (0312) 395 13 36 - 386 00 26
GSM: (0549) 814 44 40

ÖN SÖZ

Merhaba Değerli Arkadaşlar,

Bu kitap, Yükseköğretim Kurumlar Sınavı (YKS) adaylarının edebiyat konularını kolay ve kalıcı bir şekilde öğrenmeleri için başarısı kanıtlanmış bir yöntemle hazırlandı. Analitik Edebiyat Konu Anlatım Kitabı, Ortaöğretim Edebiyat Dersi Müfredatı'nda yer alan kazanımları, neden-sonuç ilişkisi içinde en iyi şekilde kavratmak ve öğrenme sürecinizi etkin biçimde değerlendirmek amacıyla oluşturuldu. Edebiyat öğretimine yeni bir soluk getireceğini düşündüğümüz bu kitabın içeriği, dört kavrama odaklandı. Bu kavramlar; analitik öğrenme, sarmal içerik belirleme yaklaşımı, görsel öğrenme stili ve bireysel öğrenme özellikleridir.

Kitapta yer alan konular, tamamen görselleştirilerek ve en etkili öğrenme şekli olan bütün-parça-bütün ilişkisi göz önünde bulundurularak analitik öğrenmeyi kolaylaştıracak şekilde düzenlendi. Öğrenme yasaları, bütünün parçaya göre daha kolay algılandığını savunur. Bütünsel ve şematik olarak üniteyi görmeyi sağlayan bu yöntem sayesinde, o üniteye geçen bütün kavramların ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin kolayca öğrenilmesi hedeflenmiştir.

Öğrenme üniteleri hem ünitenin başında hem de içinde kavram haritaları ile desteklenerek görsel öğrenme stili ile öğrenme kalıcı hâle getirilmek istendi. Bunların yanında kitabın belki de en önemli özelliği, sizin bireysel öğrenme stillerinize uygun olması ve edebiyat dersi ile ilgili -eğer varsa- ön yargılarınızı ortadan kaldıracak olmasıdır.

Konuların sınıflandırılması ve sıralanmasında "Yeni Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Müfredatı" esas alındı. Çok geniş ve kapsamlı bir alan olan Türk Dili ve Edebiyatı içinde, ihtiyaç duyacağınız bütün ayrıntıların içerikte yer almasına özen gösterildi. İçerikte, sınav için gerekli olan edebiyat bilgileri, Türk dili ve edebiyatının tarihindeki dönemleri, her dönemde öne çıkan sanatçılar ve eserleriyle ilgili ayrıntılara yer verildi. Bilgiler mümkün olduğunca kısa, net ve yalın cümlelerle anlatıldı.

Ünitelerin içine yerleştirilen "Kurgulayarak Öğreniyorum", "İlişkilendirme", "Kahve Molası" ve "Eser Özetleri" bölümleriyle öğrendiğiniz bilgilerin, farklı yöntemlerle kalıcılığının sağlanması amaçlandı. Bu bölümlerde hem sıkılmadan yeni bilgiler öğrenecek hem de var olan bilgilerinizi pekiştireceksiniz.

Ünite sonlarına konan Kalite Performans Göstergeleri (KPG) testleri, kolaydan zora anlayışına uygun olarak Kavrama, Pekiştirme ve Güçlendirme testleri sıralaması ile yeni nesil sorulardan oluşturulmuştur.

Kitabımız ile ilgili tüm soru ve önerilerinizi "info@mrkz.com.tr" adresi ile "MRKZ Merkez Yayınları" facebook, "@merkez-yayincilik" instagram sayfalarından bize doğrudan iletebilirsiniz.

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Müfredatı ile ÖSYM'nin yaptığı sınavlardaki edebiyat soru yönelimleri dikkate alınarak hazırlanan bu kitabın, tüm öğrencilere ve sınavlara hazırlanan adaylara yardımcı olmasını dileriz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	3
İÇİNDEKİLER	4
ÜNİTE - 1: TÜRK EDEBİYATINA GİRİŞ	5
1. Bölüm: Güzel Sanatlar ve Edebiyat	9
2. Bölüm: Tarih İçinde Türk Edebiyatı	12
3. Bölüm: Türk Dilinin Tarihi Gelişimi	17
4. Bölüm: Metinlerin Sınıflandırılması	19
TEST	21
ÜNİTE - 2: ŞİİR BİLGİSİ	23
1. Bölüm: Şiir Bilgisi	29
TEST	41
2. Bölüm: İslamiyet Öncesi ve Geçiş Dönemi Türk Şiiri	43
TEST	49
3. Bölüm: Halk Şiiri	29
TEST	61
4. Bölüm: Divan Şiiri	29
TEST	83
5. Bölüm: Tanzimat Dönemi Şiiri	85
TEST	91
6. Bölüm: Servetifünun - Fecriati Şiiri	93
TEST	101
7. Bölüm: Millî Edebiyat Dönemi Şiiri	103
TEST	115
8. Bölüm: Cumhuriyet Dönemi Şiiri	117
1. Saf (Öz) Şiir Anlayışını Sürdüren Şiir	124
Yedi Meşaleciler	126
2. Serbest Nazım - Toplumcu Şiir (1920 - 1960 Arası)	129
3. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Şiir ...	132
4. Garipçiler (Birinci Yeni)	134
5. Garip Dışında Yeniliği Sürdüren Şiir	136
6. Maviciler (Mavi Akımı)	137
7. Dinî Değerleri, Geleneğe Duyarlılığı ve Metafizik Anlayışı Öne Çıkan Şiir	138
8. Hisarcılar	139
TEST - 1	145
9. İkinci Yeni	147
10. İkinci Yeni Sonrası Toplumcu Şiir	151
11. 1980 Sonrası Türk Şiiri	153
12. Cumhuriyet Dönemi Halk Şiiri	155
TEST - 2	161
ÜNİTE - 3 : HİKÂYE	163
1. Bölüm: Geleneksel Türk Hikâyesi	168
2. Bölüm: Tanzimat, Servetifünun, Fecriati Millî Edebiyat Dönemi Hikâyesi	170
3. Bölüm: Cumhuriyet Dönemi Hikâyesi	175
TEST	181
ÜNİTE - 4 : ROMAN	183
1. Bölüm: Tanzimat Dönemi Romanı	187
TEST	191
2. Bölüm: Servetifünun / Fecriati Romanı	193
TEST	197
3. Bölüm: Millî Edebiyat Romanı	199
TEST	207
4. Bölüm: Cumhuriyet Dönemi Romanı	209
1. Millî ve Dini Duyarlılıkları Yansıtan Yazarlar ve Eserleri	212
2. Toplumcu Gerçekçi Yazarlar ve Eserler	214
3. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Yazarlar ve Eserleri	220
4. Modernizmi - Postmodernizmi Esas Alan Yazarlar ve Eserleri	224
TEST	235
ÜNİTE - 5 : TİYATRO	237
TEST	251
ÜNİTE - 6 : MASAL/FABL/DESTAN/EFŞANE	253
TEST	259
ÜNİTE - 7 : ÖĞRETİCİ METİNLER	261
1. Bölüm: Öğretici Metinler	261
2. Bölüm: Divan Edebiyatında Öğretici Metinler	273
TEST	277
3. Bölüm: Batı Etkisindeki Öğretici Metinler	279
TEST	287
ÜNİTE - 8 : DÜNYA EDEBİYATI	289
1. Bölüm: Batı Edebiyatı	289
2. Bölüm: Edebiyat Akımları	295
3. Bölüm: Türk Dünyası Edebiyatı	299
TEST	303

TÜRK EDEBİYATINA GİRİŞ

GÜZEL SANATLAR VE EDEBİYAT

- Duygu ve düşüncelerin söz ya da yazıyla etkili ve güzel bir biçimde anlatılması sanatına **edebiyat**; bir duygunun, tasarımın, güzelliğin dışı vurumunda, anlatımında kullanılan yöntemlerin tümüne **sanat** denir. Müzik, resim, heykel, mimarlık, tiyatro gibi insanda coşku ve hayranlık uyandıran sanatlar ise **güzel sanatlar** olarak adlandırılır.
- Edebiyat da güzel sanatların bir şubesidir. Çünkü edebiyat da güzel sanatlar da insanda estetik haz uyandırma kaygısı taşır.
- Sözün ahenk ve betimlemeye dönük olması yönüyle edebiyat özellikle müzikle hep içli dışlı olmuştur.
- Ayrıca edebiyatla sinema ve tiyatro arasında da yakın bir ilişki vardır. Öncelikle edebiyat sinemaya ve tiyatroya da kaynaklık eder. Örneğin klasikleşmiş edebî yapıtlar sinemaya ve tiyatroya uyarlanmaktadır.
- Güzel sanatlar, kullanılan malzemeler ve malzemenin kullanılmasına göre de sınıflandırılır. Çünkü güzel sanatların bir bölümü göze, bir bölümü de kulağa seslenir. Bu sanat dallarından şiir, edebiyat, müzik kulağa; resim, fotoğraf, mimari, heykel de göze hitap etmektedir. Bunlar arasında hem göze hem kulağa hitap eden sanatlar da vardır: tiyatro, opera, bale, sinema ...

EDEBİYATIN BİLİM DALLARIYLA İLİŞKİSİ

- Edebiyat; dili araç olarak kullanan bütün bilim dallarıyla ilişkilidir. Ayrıca insanların kişilikleri, ruh hâlleri, ilişkileri, meslekleri, yaşadıkları sosyal ve siyasi çevreleri vb. edebiyat eserinin malzemesini meydana getirir. Yani edebiyatın birinci ve en önemli konusu “tarihî, sosyal ve psikolojik bir varlık olan insan”dır. Bu bakımdan edebiyatın, insanı ve toplumu değişik yönleriyle inceleyen “psikoloji, sosyoloji, tarih, felsefe, toplum bilimi, ruh bilimi, dil bilimi, coğrafya, din” gibi bilim dallarıyla yakın ilişkisi vardır. Bu bilim dalları, edebiyat araştırmalarını kolaylaştırır.

EDEBİYAT - TARİH İLİŞKİSİ	EDEBİYAT - SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ	EDEBİYAT - PSIKOLOJİ İLİŞKİSİ	EDEBİYAT - FELSEFE İLİŞKİSİ	EDEBİYAT - DİN İLİŞKİSİ
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tarih, geçmişte yaşamış toplumlarının yaşantılarını neden - sonuç ilişkisi içerisinde belgelere dayanarak yer ve zaman göstererek tarafsız biçimde inceler. ➤ Edebî ürünler, kendi çağının zihniyetini yansıttığı için, tarih için belge özelliği taşır. Edebî metinler oluşturulurken ise tarihin metodundan yararlanılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sosyoloji, sosyal olayları konu alan bir bilim dalıdır. Edebî metinler de insanları sosyal çevresiyle ele alır ve insan ilişkileri edebî metinlere kaynak olur. ➤ Sosyologlar, kişilerin toplum içindeki yaşantılarını, davranışlarını anlatan bu edebî metinlerden sık sık yararlanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Psikoloji, insan davranışlarını bilimsel yöntem ve tekniklerle inceleyen bilim dalıdır. ➤ Yazarının ya da başkalarının yaşamlarından izler taşıyan edebî metinler biraz da yazarın veya kahramanların ruh hâlini yansıtır. Bu noktada psikolojinin yöntemlerinden yararlanmak gerekir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Felsefe ve edebiyatta öncelik insan olmakla beraber düşünme ve ortaya bir şey koyabilme gibi bir amaç bulunmaktadır. Bu doğrultuda iki bilim yardımlaşır. ➤ Bazı edebî metinlerin arka planında bazı düşünceler yatar. Toplumlara etkileyen bu düşünceler, felsefi metin yalınlığıyla değil, değiştirilip dönüştürülerek anlatılır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Başlangıcı insanlık tarihi kadar eskilere uzanan din, tarihin her döneminde bireyleri ve toplumları etkileyen en önemli faktörlerden birisi olmuştur. ➤ Gerek içerik gerek söz varlığı olarak din, edebî eserleri etkilemiştir. Aynı zamanda dinî eserler de edebiyattan büyük ölçüde yararlanmıştır.

TÜRK EDEBİYATININ TARİHİ DÖNEMLERİ

- Hem edebiyat hem tarih, geçmişten bugüne insanın yaşam macerasını ele alır. Yalnız tarih bu macerayı gerçekçi şekilde, edebiyat ise onu kendine göre kurgulayarak ortaya koyar. Bundan dolayı edebiyat eseri de tarihî eserler gibi bir şekilde kendi çağına tanıklık eder. Örneğin *Köktürk Yazıtları*, *Dede Korkut Hikâyeleri* edebî metin olmakla birlikte tarihe de ışık tuttukları için birer tarihî belge niteliği taşır.
- Türk edebiyatı; yazının kullanılıp kullanılmaması, coğrafi

bölge değişikliği, dil anlayışı, dinî inanç, yaşam biçiminin değişmesi gibi ölçütler göz önünü alınarak dönemlere ayrılmıştır.

- Türkler tarih içinde üç farklı medeniyet dairesinde yaşadığından Türk edebiyatını Destan Dönemi Türk Edebiyatı (İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı), İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı ve Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı olmak üzere üç ana döneme ayırabiliriz.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

SÖZLÜ EDEBİYAT	YAZILI EDEBİYAT
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Türklerin henüz yazıyı kullanmadıkları dönemdeki edebiyattır. Bu dönem, başlangıçtan 8. yüzyıla kadar sürmüştür. Edebiyat ürünleri, sözlü olarak üretilmiş ve dilden dile yayılarak varlığını devam ettirmiştir. Göçebe kültürünün özelliklerini yansıtan bu edebiyatta törenlerde “kopuz” denilen saz eşliğinde “koşuk”lar ve “sagu”lar söyleyen “ozan”, “kam” veya “baksı” denilen şairler öne çıkmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yazılı edebiyat yazının bulunmasından 11. yüzyıla kadar süren dönemdir. Bu dönemde yazılı metinler olarak <i>Yenisey Yazıtları</i> ve <i>Orhun Yazıtları</i> öne çıkmıştır. Özellikle 8. yüzyılda dikilen, II. Köktürk Devleti'nin tarihine ışık tutan ve Köktürk alfabesiyle yazılan <i>Orhun Yazıtları</i> Türk edebiyatı ve tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir.

İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

HALK EDEBİYATI	DİVAN EDEBİYATI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ 13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da İslamiyet öncesi sözlü edebiyatın devamı olarak sözlü geleneklerden ve halkın kültüründen hareketle şekillenmiş ve halka hitap eden bir edebiyat olarak varlığını devam ettirmiştir. Din eksenli İslam medeniyeti belirleyici unsur olmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Osmanlı sahasında 13. yüzyılda tema ve şekil olarak İslam kültürü çevresinde şekillenmeye başlamış, 19. yüzyıla kadar etkili olmuştur. Bu dönemde Türk edebiyatı hem tema hem de biçimsel bakımdan Arap ve Fars edebiyatının etkisinde gelişmiştir.

BATI ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

- Tanzimat'ın ilanı (1839) başlayan ve günümüze kadar etkisi süren dönemdir. Bu dönemde Batı'da ortaya çıkan hak, özgürlük, eşitlik, hürriyet, adalet kavramları ilgi görmüş; dinin yerini “bireycilik” ve “akılcılık” almıştır.

TANZİMAT EDEBİYATI	SERVETİFÜNUN EDEBİYATI	FECRİATİ EDEBİYATI	MİLLÎ EDEBİYAT	CUMHURİYET EDEBİYATI
✓ 1860-1896 yılları arasında etkili olmuş, bu dönemde edebiyata roman, tiyatro, makale gibi türler girmiştir.	✓ 1896-1901 yılları arasında etkili olmuş, bu dönemde Batı tarzı edebiyat kesin bir başarıya ulaşmıştır.	✓ 1909-1912 yılları arasında etkili olmuş, Türk edebiyatındaki ilk edebî beyanname yayımlanmıştır.	✓ 1911-1923 yılları arasında etkili olmuş, bu dönemde dilde sadeleşme ve yerlilik gerçekleşmiştir.	✓ 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile başlamış, çok farklı anlayışlarla günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

TÜRK DİLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

TÜRKÇENİN KARANLIK ÇAĞI

- Türkçenin İlk Türkçe ve Ana Türkçe Dönemi'nden kalan yazılı belge elimizde olmadığı için bu dönemler "Karanlık Dönem" sayılmaktadır. Karanlık Dönem'de Türkçenin iki temel lehçesi olan Yakutça ve Çuvaşça ortaya çıkmıştır.
- Türkçenin Eski Türkçe ve sonraki dönemlerine ait metinler günümüze kadar ulaşmıştır. Türkçenin metinlerden yola çıkılarak izlenebilen dönemleri şunlardır:

ESKİ TÜRKÇE DÖNEMİ

- 8. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar yani Köktürk, Uygur ve Karahanlı Dönemlerinde kullanılan yazı dilidir. *Orhun Abideleri* (Köktürkler), *Altun Yaruk*, *Sekiz Yükmek*, *Irak Bitig* (Uygurlar) *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-Hakayık* (Karahanlılar) gibi eserler Eski Türkçe ile yazılmıştır.
- Eski Türkçe, Türklerin batıya doğru hareketlenmesiyle **Kuzey-Doğu Türkçesi** ve **Batı Türkçesi** olarak ikiye ayrılmıştır.

KUZAY - DOĞU TÜRKÇESİ

- Eski Türkçenin devamı olarak 13. yüzyıl ve 14. yüzyıllarda Hazar Denizi'nin kuzeyinde ve Orta Asya'da kullanılmıştır.
- Eski Türkçenin özelliklerini geliştirerek devam ettiren bu yazı dili **Kuzey ve Doğu Türkçesi** olmak üzere iki kolda gelişmiştir

- **Kuzey Türkçesi (Kıpçak Türkçesi):** 13-15. yüzyıllarda Hazar Denizi'nin kuzeyinden batıya yayılan Türklerin konuştuğu, Kıpçak Türkçesi ve Tatarca olarak da adlandırılan dildir.
- Kıpçak Türkçesiyle oluşturulan eserler içinde en önemlileri şunlardır: *Kodeks Kumanikus*, *Hüsrev ü Şirin*, *Gülistan Tercümesi*

- **Doğu Türkçesi (Çağatay Türkçesi):** Doğuda bulunan Türkler arasında, Türkistan ve Altınordu'da kullanılan ve 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar süren yazı dilidir.
- Bu dönem eserlerinin en önemlileri Ali Şir Nevai'nin *Muhakemetü'l-Lugateyn* adlı eseri ile Babür Şahın *Babürnâme*'sidir.
- Çağatayca 20. yüzyılda yerini Özbekçeye bırakmıştır.

BATI TÜRKÇESİ

- Eski Türkçe devresinden sonra Orta Asya'dan batıya doğru yayılan Batı Türkçesinin kullandığı dildir. Batı Türkçesi 13. yüzyıldan günümüze kadar gelmiştir. Oğuz Türkçesine dayanan Batı Türkçesinin gelişimi **Eski Anadolu Türkçesi**, **Osmanlı Türkçesi** ve **Türkiye Türkçesi** olarak üç devreye ayrılmıştır.

- **Eski Anadolu Türkçesi:** Batı Türkçesinin ilk devresini oluşturan Eski Anadolu Türkçesi, 13. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar devam etmiş, Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve ilk Osmanlı Dönemi'nde konuşulmuştur.

- **Osmanlı Türkçesi:** 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde, Hazar'dan Orta Avrupa'ya, Kırım'dan Afrika'ya kadar geniş bir sahaya yayılmış olan Osmanlı Türkçesi yabancı dillerin özellikle de Arapça ve Farsçanın etkisinde kalmıştır.

- **Çağdaş (Modern) Türkçe:** Günümüzde konuşulan Türkçedir. Şive farklılıklarına göre Türkiye Türkçesi, Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi gibi isimlerle anılan bu Türkçe günümüzde çok geniş bir alanda yirmiye yakın yazı diliyle varlığını devam ettirmektedir.

TÜRKÇENİN TARİHİ SÖZLÜKLERİ

Türkçenin ilk sözlüğü, Kaşgarlı Mahmut'un *Divanü Lugati't-Türk* adlı eseridir. Türk dilinin lehçeleri ve dil bilgisi hakkında da çok önemli bilgiler sunan kitap, Türkçeden Arapçaya bir sözlüktür. Eser, Türkçenin zenginliğini göstermesi açısından çok önemlidir. Bunun dışında Türkçenin başlıca tarihî sözlükleri şunlardır:

- *Muhakemetü'l-Lugateyn* – Ali Şir Nevayî
- *Lehce-i Osmani* – Ahmet Vefik Paşa
- *Müntehabat-ı Lugat-ı Osmaniyye* – James W. Redhouse
- *Kamus-ı Türki* – Şemsettin Sami
- *Lehçetü'l-Hakayık* – Direktör Ali Bey
- *Lugat-ı Naci* – Muallim Naci
- *Büyük Türk Lugatı* – Hüseyin Kazım Kadri
- *Resimli Kamus-i Osmani* – Ali Seydi
- *Lehçetü'l-Lugat* – Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi
- *Muhakemetü'l-Edep* – Zemaşerî

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ▶ İnsanlar istek, duygu ve düşüncelerini sözlü veya yazılı olarak anlatır. Yani anlatım, genel olarak sözlü ve yazılı anlatım olmak üzere iki gruba ayrılır. Panel, forum, açık oturum, söylev, konferans, münazara gibi etkinliklerde sözlü anlatım; öykü, roman, deneme, sohbet gibi metin türlerinde yazılı anlatım kullanılır.
- ▶ Metinler anlatım türlerine, yazılış amaçlarına, dilin işlevine, gerçeklikle ilişkilerine göre gruplandırılabilir. Bu özellikler göz önüne alındığında metinler genel olarak **öğretici metinler** ve **sanatsal (kurmaca) metinler** olarak ikiye ayrılabilir.

METİNLER

ÖĞRETİCİ METİNLER

- ▶ Açıklamak, bilgi vermek, öğretmek amacıyla yazılır.
- ▶ Tarihî metinler, felsefi metinler, bilimsel metinler, gazete çevresinde gelişen metinler ve kişisel hayatı konu alan metinler gibi türlere ayrılır.
- ▶ Konuyla ilgili duygu ve düşünceler kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir; dil daha çok, göndergesel işlevde kullanılır.
- ▶ Gereksiz söz tekrarına, söylenmesi güç seslere ve kelimeleme, söz sanatlarına, kelimelerin mecaz ve soyut anlamlarına pek yer verilmez.
- ▶ Daha çok ansiklopedilerde, bilimsel kitaplarda ve ders kitaplarında kullanılır.

SANATSAL METİNLER

- ▶ Okuyucuda estetik zevk uyandırmak amacıyla oluşturulan metinlerdir.
- ▶ Sanatsal metinlerde dil şiirsel işlevinde kullanılır, gerçeklik değiştirilerek ve yorumlanarak aktarılır.
- ▶ Yan anlam değeri taşıyan ve mecazlı ifadeler kullanılarak anlatıma çağrışım ve duygu değeri kazandırıp okuyucunun yeni ve farklı anlamlar çıkarabilmesi amaçlanır.
- ▶ Yazıldığı dönemin özelliklerinden ve o dönemdeki her türlü gerçeklikten izler taşır.
- ▶ Masal, roman, hikâye, fabl, destan, şiir, halk hikâyesi gibi türlerde kullanılır.

GAZETE ÇEVRESİNDE GELİŞEN METİNLER

- ▶ Gazetenin ortaya çıkmasıyla gazetelerde yayımlanan belirli metin türleri gelişmiştir.
- ▶ Bunlar arasında makale, deneme, sohbet, fıkra, eleştiri, röportaj, haber yazısı sayılabilir.

KİŞİSEL HAYATI KONU ALAN METİNLER

- ▶ Yazarın yaşamını yansıtan veya yaşamından beslenen yazı türleridir.
- ▶ Bu yazı türleri arasında hatıra, gezi yazısı, biyografi, otobiyografi, mektup ve günce öne çıkmaktadır.

OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN METİNLER

- ▶ Bir olaya dayalı olarak meydana gelen edebî metinlerdir. Bu metinleri, anlatmaya bağlı metinler ve göstermeye bağlı metinler olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür.

COŞKU VE HEYECANI ANLATAN METİNLER

- ▶ Duygu ve düşünceleri, insan ruhunda ürpertiler uyandıracak biçimde coşku ve heyecanlı biçimde dile getiren metinlere coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir) denir.

ANLATMAYA BAĞLI METİNLER

- ▶ Bu metinler, bir olay veya durum çevresinde yer, zaman, kişi belirtilerek ve bir plan dâhilinde olayların okuyucunun veya dinleyicinin zihninde canlandırılacak şekilde ifade edilmesiyle oluşur. Mit, efsane, masal, fabl, destan, mesnevi, halk hikâyesi, manzum hikâye, hikâye, roman anlatmaya bağlı metinler arasında yer alır.

GÖSTERMEYE BAĞLI METİNLER

- ▶ Göstermeye bağlı edebî metinler, bir olayı seyircinin önünde canlandırmak için oluşturulan metinlerdir. Göstermeye bağlı edebî metinleri kendi içerisinde geleneksel tiyatro (Karagöz, orta oyunu, meddah, köy seyirlik oyunu) ve modern tiyatro (trajedi, komedi, dram) olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür.

BÖLÜM ÖZETİ

- Bir duygunun, bir hayalin, bir tasarı ya da güzelliğin insanda oluşturduğu estetik karşılığa **sanat** denir.
 - Estetik zevklerin ağır bastığı, sanatçıların ön planda olduğu faaliyetler **güzel sanatlar** olarak adlandırılmıştır.
- **Sanat Eserinin Özellikleri**
 - Kişisel ve orijinaldir.
 - Yaratıcılık gerektirir.
 - Hayatımıza etki edebilecek kadar kalıcıdır.
 - Beğendirme ve estetik kaygı ön plandadır.
 - Oluşturulduğu dönemin sosyal, kültürel ve siyasi gelişmelerinden etkilenir.
- **Güzel Sanatların Sınıflandırılması**
 - Güzel sanatlar, kullandıkları malzemelere göre sınıflandırılabilir.
 - Geleneksel ve modern olmak üzere iki farklı sınıflandırma vardır.

➤ **Geleneksel (Klasik) Sınıflandırma:**➤ **İşitsel (Fonetik) Sanatlar**

- ✓ Sese ve söze şekil veren sanatlardır.
- ✓ Temel malzemesi sestir.

➤ **Görsel (Plastik) Sanatlar**

- ✓ Maddeye şekil veren sanatlardır.
- ✓ Temel malzemeleri fırça, boya, taş, mermer, demir, kil gibi maddelerdir.

➤ **Dramatik (Ritmik) Sanatlar**

- ✓ Harekete şekil veren sanatlardır.
- ✓ İnsan bedenini, onun duygu ve düşüncelerini temel malzeme olarak kullanır.

GÜZEL SANATLAR (KLASİK SINIFLANDIRMA)

GÜZEL SANATLAR MODERN (ÇAĞDAŞ) SINIFLANDIRMA

► SANAT VE ZANAAT

Zanaat: İnsanların maddi gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenim ile birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren işlere denir.

► Sanat ve Zanaat Arasındaki Farklar:

- ◆ Sanatın amacı estetik iken zanaatın amacı gündelik ihtiyaçlara cevap vermek yani fayda sağlamaktır.
- ◆ Sanatçının sanat yaparken maddi bir beklentisi yokken zanaatkârın vardır.
- ◆ Sanat eserleri özgündür, taklit edilemez. Zanaat eserleri ise taklit edilebilir, birçok kez yapılabilir.

► Edebiyat Nedir?

- ✓ Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatına **edebiyat** denir. Edebiyat yerine "yazın" sözcüğü de kullanılabilir. Tanzimat'tan önce edebiyat için **şiir** ve **inşa (nesir)** sözcükleri kullanılıyordu.

► Edebiyatın Diğer Bilimlerle İlişkisi

- ✓ İnsan var olduğu ilk günden bugüne hem dünyayı ve evreni hem de kendini keşfetmek için çalışmış, çabalamıştır. Bu süreçte bilimle, kendisini tanımak ve yaşamı yaşanılır kılmak için de sanatla uğraşmıştır.
- ✓ Edebî bir metinde yazar, temel konusu olan insanı anlatırken psikoloji, felsefe, sosyoloji, tarih, coğrafya vb. sosyal bilimlerden yararlandığı gibi deneysel bilimlerden de yararlanabilir.
- ✓ İnsanı her yönüyle anlatmayı amaçlayan edebiyat, kimi zaman insan ruhunu derinlemesine tahlile girişir. Bu durumda edebiyat psikoloji bilimiyle ilişki içindedir. Bazı edebî eserler, insanın dünyadaki varlığının nedenini, amacını sorgulayarak felsefeyle ilişki içinde olur. Tarihî bir olayı konu edinen edebî eserler de tarih biliminden yararlanır.
- ✓ Edebî eserler, bilimsel çalışmalara ilham kaynağı olabilir. Edebî eserden hareketle bilim insanları yeni buluşlar gerçekleştirebilir. Jules Verne'in (Jul Vern) *Ay'a Seyahat* adlı romanı, edebiyatın bilime kaynaklık etmesine bir örnektir. Öte yandan bilim de edebiyata kaynaklık edebilir. Örneğin Kemal Tahir'in Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu anlattığı *Devlet Ana* romanına tarih bilimi kaynaklık etmiştir.

► Dilin İnsan ve Toplum Hayatındaki Önemi

- ✓ Duygu, düşünce ve istekler dil ile aktarılır, dil insanlar arasında iletişimi sağlar.
- ✓ Günlük yaşamda kullanılan dile **konuşma dili** denir.
- ✓ Deneme, makale, fıkra ya da bilimsel içerikli yazılı metinler hazırlanırken **yazı dili** kullanılır. Yazı dili ile konuşma dili arasında önemli farklar vardır.
- ✓ Bir milletin tarihi, değer ölçüleri, folkloru, müziği, edebiyatı, bilimsel birikimi, dünya görüşü gibi ortak değerler dil aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarılır.

► İletişim

- ✓ Duygu ve düşüncelerin karşı taraftaki kişiye konuşma, yazı, işaret, jest ve mimik gibi çeşitli yollarla aktarılması sürecine **iletişim** denir.

► İletişimin Unsurları

- ✓ **Gönderici (Kaynak):** İletiyi hazırlayan, gönderen, konuşan kişidir. Gönderici olmadan iletişim oluşmaz.
- ✓ **İleti (Mesaj):** Göndericinin aktardığı duygu, düşünce, hayal, istek ve bilgilere **ileti (mesaj)** denir.
- ✓ **Alıcı:** İletinin gönderildiği insan ya da topluluktur. Konuşmada dinleyen kişidir.
- ✓ **Şifre (Kod):** Gönderici, iletisini "konuşma" ya da "söz"ün yanı sıra yazıyla, resim çizerek, rakamlarla, hareket yaparak aktarabilir. Bu tür iletişim şekillerine **şifre (kod)** denir.
- ✓ **Bağlam:** İletişimin gerçekleştiği ortamdır.
- ✓ **Kanal:** Göndericinin iletisini alıcıya gönderirken kullandığı yazılı ve görsel araçlara **kanal** denir. Söz, e posta, kısa mesaj, televizyon gibi...
- ✓ **Filtre:** Alıcının iletiyi kendine göre yorumlama biçimine **filtre** denir. Bireylerin yaşamı, ön yargıları, sosyal ve kültürel unsurları, aynı iletiyi farklı yorumlamalarını sağlar.
- ✓ **Dönüt (Geri Bildirim):** Alıcının göndericiye verdiği tepki, yanıttır.

Örnek

Öğretmen "Geçen hafta sınıfta okuduğumuz şiirin şairini hatırlayan var mı?" dedi.

Arka sıralardan Buğra parmak kaldırdı ve "Yahya Kemal" dedi.

Gönderici: Öğretmen

Alıcı: Öğrenciler

İleti: "Geçen hafta sınıfta okuduğumuz şiirin şairini hatırlayan var mı?"

Dönüt: Yahya Kemal

Kanal: Ses

Bağlam: Sınıf

► Dilin İşlevleri

- ✓ **Göndergesel İşlev:** Dilin bilgi verme işlevidir. Bu işlev daha çok kullanma kılavuzlarında, nesnel anlatılarda, bilimsel bildirilerde, kısa not ve özetlerde karşımıza çıkar. "*Atom*" terimi, *Yunancadan gelir* ve "*bölünemez*" anlamına gelir. *Çünkü atomun varlığı keşfedildiğinde, evrendeki en küçük şey olduğu ve asla bölünemeyeceği düşünülmüştü. Daha sonraki çalışmalar atomun daha küçük parçacıklardan meydana geldiğini gösterdi. Bazı ekstrem durumlarda atomun parçalandığı da ortaya çıktı.*
- ✓ **Heyecana Bağlı İşlev:** Gönderici (kaynak) iletisini, duygu ve heyecanlarını dile getirmek amacıyla aktarmışsa dil "heyecana bağlı işlev"de kullanılmıştır. Bu işlevde çoğunlukla duygular, heyecanlar, korkular, sevinç ve üzüntüler dile getirilir.

Ey Türk Gençliği!

Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti'ni, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek, dahili ve harici bedhahların olacaktır.

- ✓ **Şiirsel (Sanatsal) İşlev:** İleti, bir anlam aktarmaktan çok, karşı tarafta farklı çağrışımlar uyandırma amacındaysa dil sanatsal işlevdedir. Dilin şiirsel işleviyle kullanıldığı metinlerde gönderici alıcıda hissettirmek istediği etkileri uyandırmak için, dili istediği gibi kullanır yani kendi özgün üslubunu oluşturmak için bir anlamda dili yeniden yaratır.

Anneler masallar anlatıyor

Hiç büyümeyen çocuklara

Karlı bir günün sabahında

Kırlangıçlar doluyor eve

Kerpiç duvarda siyah beyaz resimler

Çeyiz sandığında göz nuru oyalan danteller

Radyoda memleket türküleri

Sessizce ağılıyorsun

- ✓ **Alıcıyı Harekete Geçirme İşlevi:** İleti, alıcıyı harekete geçirmek üzere düzenlenmişse dil bu işlevdedir. Dilin bu işlevinde amaç, alıcıda bir tepki ve davranış değişikliği yaratmaktır. Emir, rica, istek cümlelerinde dil, alıcıyı harekete geçirme işleviyle kullanılır.

Şu masadaki kolileri hemen yukarı taşıyın!

Biraz sessiz olun!

Hemen dışarı çık!

- ✓ **Dil Ötesi İşlev:** Dil bilgisi kurallarıyla ilgili bilgi vermek üzere düzenlenen iletilerde dil, bu işlevde kullanılır.

Cümledeki işi, hareketi, yargıyı bildiren çekimli unsura yüklem denir. Yükleme, cümlede yargı bildiren çekimli öge de diyebiliriz. Yüklem, cümlelerin temel ögesidir. Yani yüklem olmadan cümle de oluşmaz.

- ✓ **Kanalı Kontrol İşlevi:** İletişim sırasında ileti, kanalın iletiyi iletmeye uygun olup olmadığını öğrenmek, denetlemek amacıyla düzenlenmişse dil bu işlevde kullanılmış olur. Bu işlev daha çok, soru cümleleriyle karşımıza çıkar.

Bu romanını okuyanın var mı?

Geçen hafta yapılan toplantıya kim katıldı?

Kütüphaneye kim gitti?

► Dil Terimleri

- ✓ **Argo:** Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyimlere verilen addır.

Örnek argo kelimeler:

okutmak (elden çıkarıp - satmak)

racon (adet - usül)

şabanlık (aptallık - sersemlik)

keklemek (kandırmak - aldatmak)

su koy vermek (yarı yolda bırakmak)

asıntı olmak (sırnaşmak)

aşna fişne (gizli dost)

- ✓ **Jargon:** Aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dilden ayrı olarak kullandıkları özel dil veya söz dağarcığına verilen addır.

- ✓ Jargon; argonun, dilin söz veya söz kümesi düzeyindeki birimlerine bir grubun verdiği yeni anlam ve değerlerle oluşur. Bu terim meslek/grup dışındaki kişilerin anlamaması ya da kendi aralarında daha kolay anlaşmak için kullanılır.

Doktor jargonu örnekleri

Tonsillit (Bademcik iltihabı)

Akut batın (Karın bölgesinde aniden gelişen ve şiddetli ağrıya sebep olan durum)

Polis jargonu örnekleri

Enterne etmek (Tutuklamak)

Zula (Malların saklandığı yer)

- ✓ **Lehçe:** Bir dilin tarihsel, bölgesel, siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan koludur. Lehçe dilin, yazılı eserlerle takip edilemeyen karanlık dönemlerinde birbirlerinden ayrılıp farklılaşması ile oluşmuştur. Çuvaşça ve Yakutça Türkçenin lehçeleridir.

- ✓ **Şive:** Bir dilin izlenebilen tarihî dönemlerinde ayrılmış koludur. Ayrılıklar, lehçede olduğu kadar değildir. Örneğin Gagavuz Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi...

Türkiye Türkçesi: Çocuklar okulda dilimizi latin alfabesiyle yazıyor.

Gagavuzca: Uşaklar şkolada / okulda dilimizi latin alfavitindä yazêr.

Azerice: Uşaqlar mektebde dilimizi latin elifbası ile yazır.

Türkmence: Çagalar mektepde dilimizi latyn elipbiyi bile(n) yazyar.

- ✓ **Ağız:** Bir dilin, bir şive içerisinde oluşan ses ve söyleyiş değişikliklerine dayanan çeşididir. Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlam bakımından farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerinde veya sınıflara özgü olan konuşma dilidir. Dilin en yeni zamanında ayrılmış küçük kollarıdır. Örneğin; Karadeniz ağızı, Ege ağızı, Trakya ağızı...

Şip çabuk demek, kötü de irezil,

Forus horozdur, kevgir ilistir,

Kaynağa göze, peçeteye peşkir,

Geçen yıla bildiriyorlar bizde.

BÖLÜM ÖZETİ

► Tarih ve Edebiyat Tarihi

- Tarih, geçmişteki olaylara ait bilgilerin keşfi, toplanması, bir araya getirilmesi ve sunulması bilimidir. Edebiyat tarihi ise bir ülkenin edebiyatının bütün dönemlerini, yazar ve şairlerini, dil ve biçim özelliklerini vb. anlatan tarihtir. Bu bağlamda tarih ile edebiyat tarihi arasında sıkı bir ilişki vardır.
- Edebiyat tarihçisi, edebî metinleri incelerken dönemin toplumsal dokusunu, tarihî, sosyal, siyasi ve kültürel olaylarını dikkate alır ve bu yönüyle tarihten yararlanır. Tarihçi ise edebî metinleri inceleyerek dönemin siyasi, sosyal ve kültürel özellikleriyle ilgili bilgilere ulaşır.

► Edebiyat tarihinin incelediği konular:

- Edebî dönemler, edebiyatı etkileyen tarihî olaylar, edebiyat akımları, şair ve yazarların hayatı, şair ve yazarların edebî kişiliği, dönemin siyasi özellikleri, dönemin sosyal hayatı, dönemin kültürel özellikleri, edebî türlerin gelişimi

► Edebiyatın Din ve Toplum İlişkisi

- Her edebî eser yazıldığı dönemi bir şekilde yansıtır.
- Din de binlerce yıldır insanları etkisi altına alan, onların yaşamlarını etkileyen ve gerek ahlaki gerekse toplumsal düzenin kurallarını belirleyen çok önemli bir olgudur.
- Bir toplumu bu kadar derinden etkileyen bir olguya karşı edebiyatın kayıtsız kalması mümkün olmayacaktır çünkü edebiyat toplum yaşamını âdeta bir ayna gibi yansıtır.
- Dinlerin toplum üzerindeki etkileri aynı ölçüde edebî eserlere de yansımaktadır.

► Türk Edebiyatının Dönemlere Ayrılmasındaki Ölçütler

- Türk edebiyatı bir bütün olduğu hâlde bazı dönemlere ayrılmıştır.
- Bu ayırım onun incelenmesinde, öğrenilmesinde ve karşılaştırılmasında kolaylık sağlamaktadır. Şimdi bu ölçütler üzerinde duralım:

1. Dinsel Yaşam

- Türkler, İslamiyet'ten önce "Şamanist"ti; gök ve yer tanrılarına taparlardı. Sonradan "Manihaizm" ve "Budizm" gibi dinlerin etkisine girdiler.
- Bu dinlerin etkilerine o dönemlerde ortaya konan eserlerde, özellikle de destanlarda ve kitabelerde rastlamak mümkündür.
- Türklerin İslam kültür dairesine girmeleriyle birlikte yapıtlarda pek çok dinsel terime rastlanmaya başlanmış, saray ve çevresinde icra edilen edebiyat biçim

ve içerik bakımından Arap ve Fars edebiyatını örnek almış ve onların sıkı bir takipçisi olmuştur.

2. Medeniyet, Kültür Değişikliği

- Türklerin Batı dünyasını bilim, sanat ve siyasi yapı bakımından örnek almasıyla birlikte yapıtlara pek çok Fransızca kelime girmiş; biçim ve içerik bakımından Batı edebiyatı egemen olmaya başlamıştır.
- Bunların dışında dönemlerin kendi içindeki farklılaşmalar da söz konusudur.
- Batı etkisinde gelişen edebiyatımız biçim, içerik, dil ve üslup bakımından pek çok değişikliğe uğramıştır. Bunda **dönemin şartlarının (ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yapıdaki değişiklikler), sanat anlayışlarındaki değişimlerin** payı büyüktür.

3. Dil Coğrafyası

- Dil yaşayan, canlı bir varlıktır.
- Dil aynı zamanda her türlü inanç, kültür, medeniyet, coğrafi ve bilimsel değişimlerden doğrudan etkilenir.
- Türkçe de tarih boyunca bu değişimlerin etkisiyle farklı dillerin etkisinde kalmış ve Türkler çeşitli alfabeler kullanmışlardır.
- Türkler sırasıyla, Köktürk, Uygur, Arap ve Latin alfabelerini kullanmışlardır.

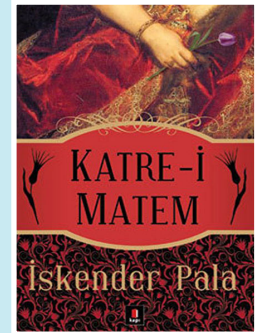
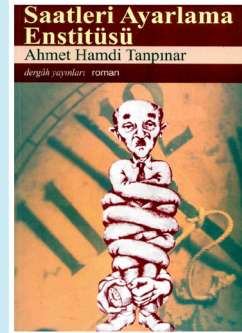
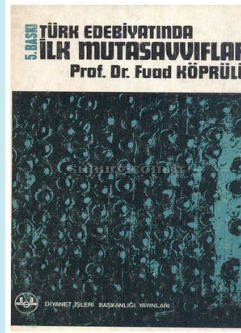
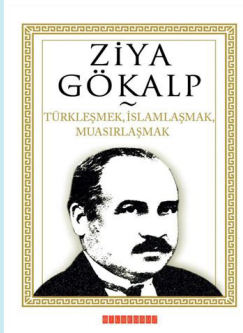
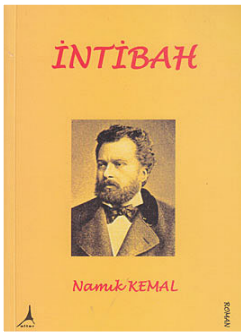
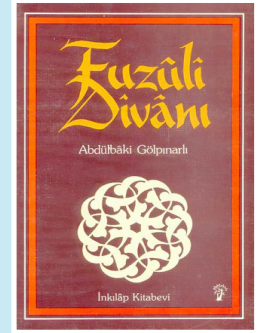
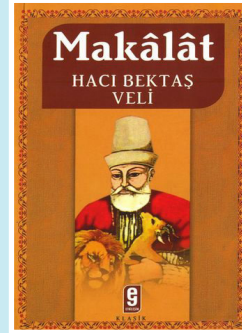
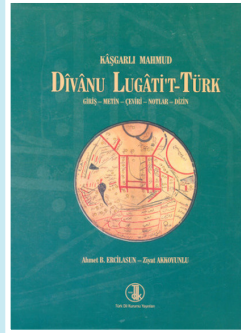
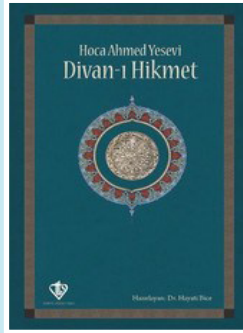
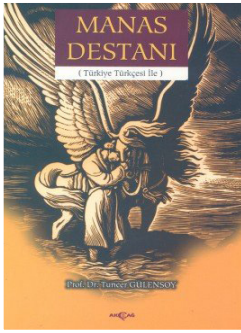
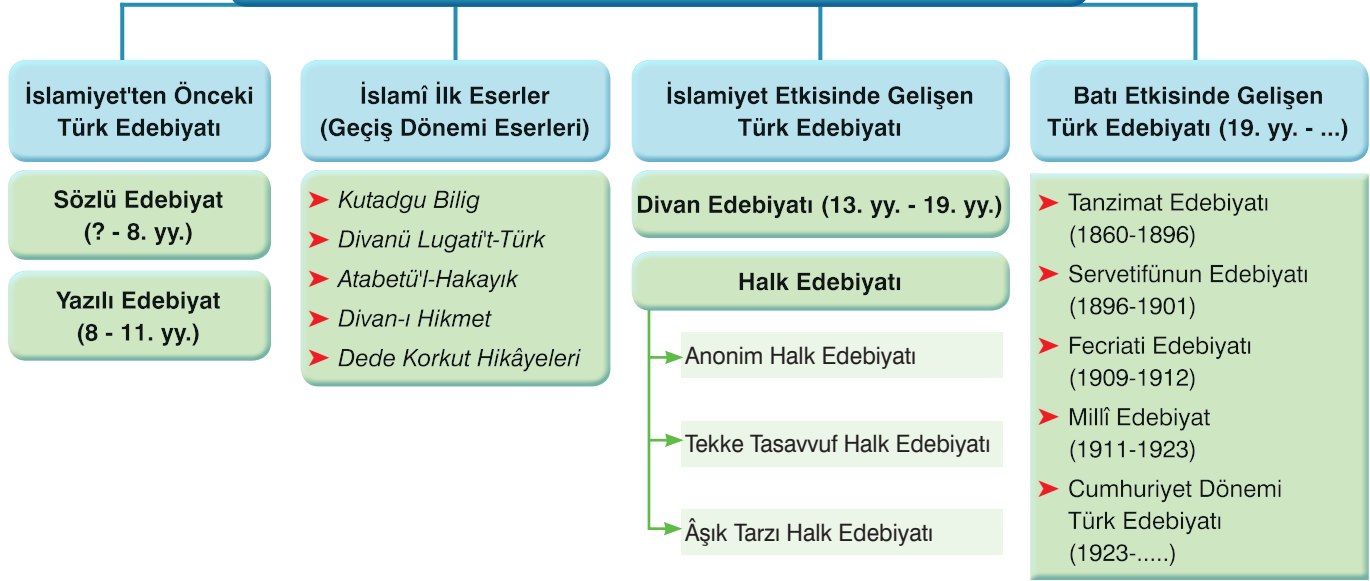
4. Göçler – Coğrafi Değişiklik – Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçiş

- Dünyanın en eski ve devamlı kavimlerinden biri olan Türkler, tarih boyunca çeşitli nedenlerle geniş coğrafyalara yayılmış, değişik dil ve kültürlerle karşılaşmıştır.
- Gidilen ve yerleşilen her coğrafya, karşılaşılan her dil ve kültür, Türk dilini ve edebiyatını da az çok etkilemiştir.

5. Büyük Savaşlar - Afetler

- Toplumsal yaşamdaki her türlü değişme ve gelişme edebî eserlere yansır.
- Örneğin Kurtuluş Savaşıyla Osmanlı Devleti fiilen sona ermiş, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.
- Bu tarihî ve siyasi olay, edebiyatta da ulusallaşma, ulusal kaynaklara dönme, yerli ve çağdaş bir edebiyat yaratma düşüncesinin doğmasını sağlamıştır.
- Yine Türk toplumunun yaşadığı büyük afetlere destanlarda rastlamak mümkündür.

TÜRK EDEBİYATININ ANA DÖNEMLERİ

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

Türklerin tarih sahnesine çıkışından İslamiyet'in kabulüne kadar devam eden dönemdir. Bu dönemde Gök Tanrı inancı ile Manihaizm ve Budizm dinleri etkilidir. Han, hakan, kağan denilen liderler toplumu yönetir. Hanların, güçlerini Tanrı'dan aldıklarına inanılır.

İslamiyet'ten Önceki Türk Edebiyatının Genel Özellikleri

- › Millî ve sözlü bir edebiyattır.
- › Eserlerdeki dil; sade, açık ve akıcıdır.
- › Yazılı ve sözlü olmak üzere ikiye ayrılır.
- › İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatı eserlerinin birçoğu anonimdir.
- › İslamiyet ile henüz tanışmamış olan Türklerin dili, yabancı etkilerden uzak olup öz Türkçedir.
- › Bu dönemin edebî ürünleri; destan, sav, sagu, koşuk, *Köktürk Yazıtları* ve *Uygur Metinleri*'dir.
- › Bilinen en eski Türk şairleri Aprın Çor Tigin ve Çuçu'dur.

SÖZLÜ EDEBİYAT

› Şiir

- › Nazım birimi dördlüktür.
- › Hece ölçüsü kullanılmıştır.
- › Genellikle yarım kafiye yer verilmiştir.
- › Benzetmeler ve konular, gerçek yaşamdan alınmıştır.

› Sagu

- ✓ Ölen kişinin ardından, onun iyiliklerini, yiğitliklerini, ayrılığından duyulan üzüntüyü anlatmak için söylenen şiirlerdir.
- ✓ "Yuğ" adı verilen cenaze törenlerinde söylemişlerdir.
- ✓ Hece ölçüsü ve dördlük kullanılarak oluşturulmuştur.
- ✓ *Alp Er Tunga Sagusu* bilinen en eski sagu örneğidir.

NOT!

Sagunun divan edebiyatındaki karşılığı *mersiye*, halk edebiyatındaki karşılığı *ağıttır*.

› Koşuk

- ✓ Yiğitlik, aşk, doğa, ayrılık gibi konuları işleyen lirik şiirlerdir.
- ✓ Hece ölçüsüyle söylenmiştir.
- ✓ Yarım kafiye ve redif kullanılmıştır.
- ✓ "Sığır" adı verilen süreklilik avı törenlerinde ve "Şölen" adı verilen ziyafetlerde söylenen şiirlerdir.
- ✓ Koşuklara dair en eski örnekler Kaşgarlı Mahmut'un *Divanü Lugatit-Türk* adlı eserinde bulunmaktadır.

NOT!

Koşuğun halk edebiyatındaki karşılığı *koşma*, divan edebiyatındaki karşılığı *gazeldir*.

› Olay Çevresinde Oluşan Metinler

› Destan

- ✓ **a. Doğal Destan:** Halk arasında doğal bir şekilde kulaktan kulağa yayılarak, nesilden nesile aktararak oluşan destanlardır. Doğal destanlar üç safhada oluşur: Çekirdek dönemi, yayılma dönemi, derleme dönemi.

NOT!

İslamiyet öncesi destanlar, doğal destanlardır.

- ✓ **b. Yapay (Yapma) Destan:** Toplumu etkileyen olayların şairler tarafından destansı anlatımla kaleme alındığı destanlardır.

› Dönemin Diğer Ürünleri

› Sav

- ✓ Atalarımızın yaşadıkları olaylardan çıkardıkları dersleri, edindikleri deneyimleri gelecek kuşaklara aktarmak için söyledikleri özlü sözlerdir.

YAZILI EDEBİYAT

- ✓ Türklerin yazıyı kullanmasıyla başlayan edebiyattır.
- ✓ Yazılı edebiyatın ilk örnekleri *Köktürk Yazıtları* ve *Uygur Metinleri*'dir
- ✓ Türk edebiyatının ilk yazılı örnekleri *Köktürk Yazıtlarıdır* (*Orhun Abideleri*).

› Köktürk Yazıtları

- › 8. yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir.
- › Üç büyük taştan oluşur. Bu taşlar yazılış sırasına göre *Veziir Tonyukuk*, *Kül Tigin* ve *Bilge Kağan* yazıtlarıdır.
- › Yazıtlar, Köktürk alfabesiyle yazılmıştır.
- › Yazıtların dili açık ve yalındır.
- › Türk adının geçtiği ilk metinlerdir.
- › Türk edebiyatının ilk nutuk örneği sayılır.
- › *Köktürk Yazıtları*'nın yazarı *Veziir Tonyukuk* ve *Yollug Tigin*'dir.
- › Yazıtları ilk kez 1893 yılında Danimarkalı Türkolog *Wilhelm Thomsen* okumuştur.

› Uygur Metinleri

- › Uygur alfabesiyle yazılmıştır.
- › Metinlerin birçoğu Manihaizm ve Budizm dinleri ile ilgilidir.
- › Önemli bir kısmı Çince'den çeviridir.
- › *Altın Yaruk*, *Sekiz Yükme*, *İrk Bitig*, *Kalyanamkara* ve *Papamkara* Hikâyesi öne çıkan metinlerdir.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

Sözlü Edebiyat (... - 8. yy)

Sav (Atasözü)

Günümüzde atasözü olarak bilenen sözlerin İslamiyet öncesi dönemdeki karşılığıdır.

"Ermegüğe bulut yük bolır."
Tembele bulut yük olur.

Sagu (Ağıt)

İslamiyet öncesi dönemde bir insanın ölümünden sonra düzenlenen ve **yuğ** adı verilen yas törenlerinde okunan şiirlerdir.

Sagular Divan edebiyatında **mersiye**, Halk edebiyatında **ağıt** adını almıştır.

Koşuk (Lirik Şiir)

Kopuz eşliğinde **siğir** ve **şölen** adı verilen törenlerde okunan aşk, kahramanlık, doğa sevgisi gibi temaları işleyen şiirlerdir. Hece ölçüsü ile dörtlükler hâlinde söylenir.

Destan

Ulusların yazı öncesi çağlarında oluşmuş olağanüstü olayların olağanüstü kahramanlar etrafında şekillenerek aktarıldığı, öyküleyici özellikler taşıyan uzun şiirlerdir. Bu destanlar doğal destan özelliği gösterir. **Çekirdek** (olay), **yayılma** (kuşaktan kuşağa aktarılma), **derleme** (bir ozan tarafından yazıya geçirme) olmak üzere üç aşaması vardır.

Yazılı Edebiyat (8. yy - 11. yy)

KÖKTÜRKLER DÖNEMİ

Köktürk Yazıtları (Orhun Abideleri)

Tonyukuk Yazıtı (720-25)

Vezir Tonyukuk tarafından diktilenen bu anıtlarda Tonyukuk kendi yaşam öyküsünün yanı sıra Türklerin tarihinden bir bölümünü kişisel bir anlatımla ortaya koymaktadır.

Bu yönüyle anıt bir **anı** özelliği taşımaktadır.

Kül Tigin Anıtı (732)

Bu anıt, Bilge Kağan tarafından, savaşta hayatını kaybeden Kül Tigin adına diktilenmiştir. Bu anıtta Bilge Kağan'ın anlatımıyla Kül Tigin'in ölümü konusu ele alınmıştır. Yazarı **Yolug Tigin**'dir.

Bilge Kağan Anıtı (735)

Bilge Kağan'ın ölümünden sonra oğlu tarafından diktilenmiştir. Kül Tigin'in ölümünden sonraki olayları da içerir. Bilge Kağan'ın üstün gücü, başarıları kendi ağzından anlatılır. Bu anıt oldukça başarılı bir **nutuk (söylev)** örneğidir.

UYGURLAR DÖNEMİ

Uygur Yazıtları

Irg Bitik

Eser Mani dinine ait bir öğüt kitabıdır.

Maitrisimit

Türk edebiyatının ilk iptidai (ilkel) tiyatro örneğidir.

Altun Yaruk (Altın Işık)

Budizmin esaslarını, felsefesini Buda'nın yaşamı ile ilgili bilgiler içeren bir eserdir. Çince'den Uygurcaya çevrilmiştir.

Sekiz Yükmek

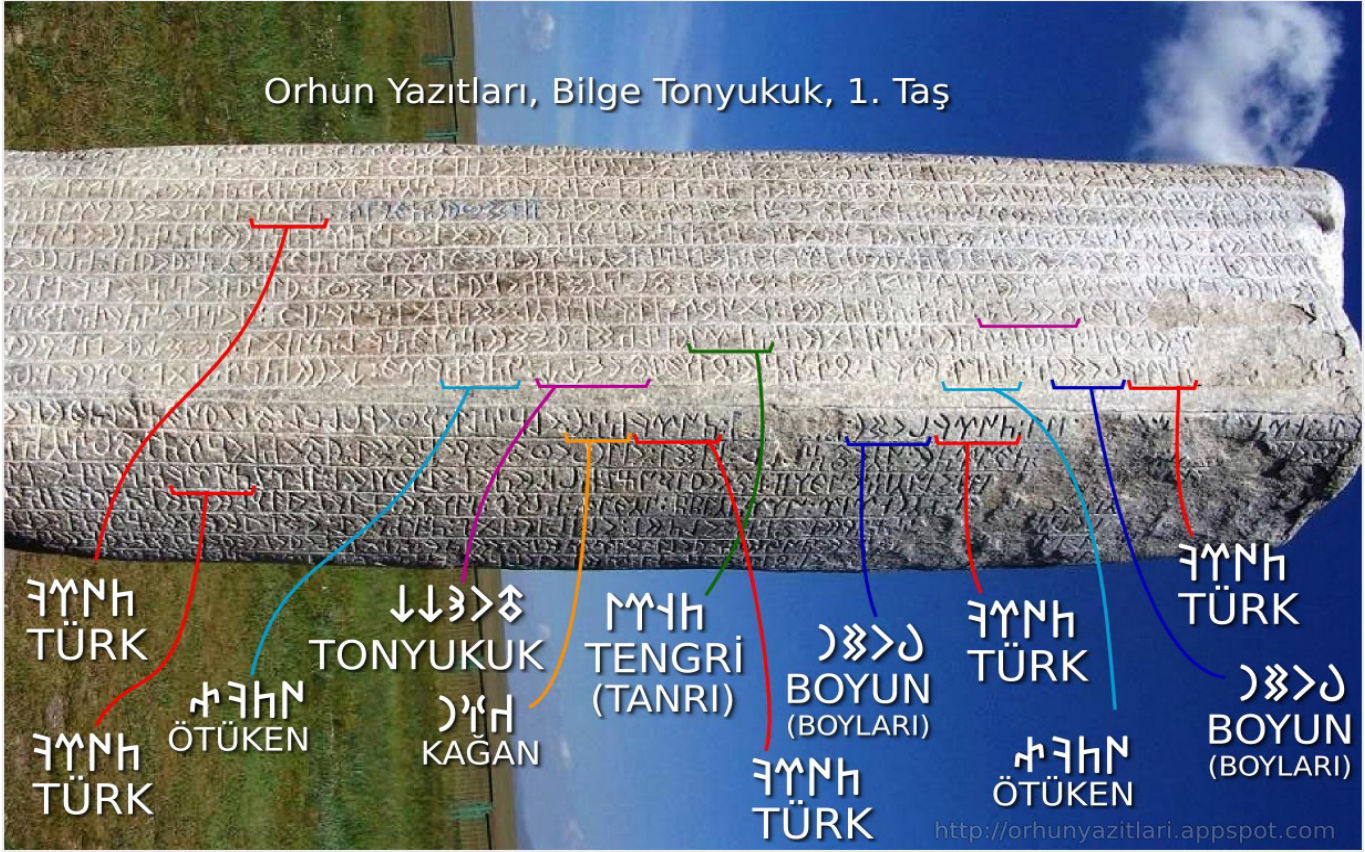
Sekiz cennet anlamına gelir. Budizm'e ait dinî-ahlaki inanışlar, Budizm felsefesi anlatılır. Çince'den çevrilmiştir.

Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi

İyi düşünceli şehzade ile kötü düşünceli prenslerin adıdır. Eserin aslı Sanskritçedir. Dinsel masal niteliği taşıyan eserde yine asıl anlatılmak istenen Budizm'dir.

Bu anıtların varlığından ilk söz eden kişi tarihçi **Cüveyni**'dir. Anıtlardaki yazıyı okuyan ilk kişi Danimarkalı Türkolog, Bilgin **Thomsen**'dir. Anıtlarda kullanılan dil yabancı etkilerden uzak katışıksız öz Türkçedir. Metinlerde atasözü ve deyimler de kullanılmıştır.

Orhun Yazıtları, Bilge Tonyukuk, 1. Taş

Altun Yaruk'un nüshalarından

BÖLÜM ÖZETİ

TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ

► Eski Türkçe

- Türklerin 8. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar kullandıkları yazı dilidir.
- Eski Türkçe Köktürk, Uygur ve Karahanlı Dönemlerinde konuşulmuştur.
- İslami Türk edebiyatının ilk ürünleri olan *Kutadgu Bilig*, *Divanü Lügati't-Türk* ve *Atabetü'l-Hakayık* gibi eserler Eski Türkçe ile yazılmıştır.
- Eski Türkçeden sonra Orta Türkçe diye adlandırılan, Türklerin yeni yazı dillerini meydana getirdikleri dönem başlamıştır.
- 11-13. yüzyılda Selçuklularla birlikte batıya yönelen Türkler yeni kültür merkezleri meydana getirmiştir. Böylece Türkçe, Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi olarak ikiye ayrılmıştır.

► Kuzey-Doğu Türkçesi

- Eski Türkçenin devamı olarak 13. yüzyıl ve 14. yüzyıllarda Hazar Denizi'nin kuzeyinde ve Orta Asya'da kullanılmıştır.
- Eski Türkçenin özelliklerini geliştirerek devam ettiren bu yazı dili Kuzey ve Doğu Türkçesi olmak üzere iki kolda gelişmiştir.
- **Kuzey Türkçesi:** Hazar Denizi'nin kuzeyinden batıya yayılan Türklerin konuştuğu, Kıpçak Türkçesi ve Tatarca olarak da adlandırılan dildir.
- **Doğu Türkçesi:** Doğuda bulunan Türklerin kullandığı ve 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar süren yazı dilidir. Doğu ve Batı Türkistan şivesine dayanan bu yazı dili Harezmi Türkçesinin devamıdır.

► Batı Türkçesi

- 13. yüzyılda Hazar Denizi'nin güneyinden batıya gelip yerleşen Oğuz Türklerinin yazı dilidir.
- Türkçenin, Eski Türkçeden sonra görülen iki kolundan birini oluşturur ve günümüze kadar kesintisiz devam eder.
- Diğer yazı dillerine göre daha çok gelişme göstermiştir.
- Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi olarak üç devreye ayrılır.
- **Eski Anadolu Türkçesi:** 13. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar devam etmiş olan Eski Anadolu Türkçesi, Ba-

tı Türkçesinin ilk devrini oluşturur. Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve ilk Osmanlı Dönemi bu devre girer.

- **Osmanlı Türkçesi:** 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde, Hazar'dan Orta Avrupa'ya, Kırım'dan Afrika'ya kadar geniş bir sahaya yayılmış olan Türkçedir. Bu dönemde Türkçeye yabancı dillerden pek çok kelime ve gramer şekilleri girmiştir. Halkın konuştuğu dilin açıklığına ve halk edebiyatının devam etmesine rağmen yazı dilimiz Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalmıştır. 17. yüzyılda ortaya çıkan mahallileşme hareketi ile dilde sadeleştirme eğilimi başlamıştır. Bu eğilim 18. yüzyıldan Tanzimat'a kadar devam etmiştir. Tanzimat'la birlikte Türkçeye ilgili sadeleştirme çalışmaları artmış, özellikle gazetenin gelmesiyle bir gazete dili oluşturulmuştur.
- **Türkiye Türkçesi:** 20. yüzyılın başında Batı Türkçesinin üçüncü devresi olarak ortaya çıkan ve günümüzde kullanılmaya devam eden Türkçesidir. Genellikle "Yeni Lisan Hareketi" bu dönemin başlangıcı kabul edilir. Bu dönemde Türkçe yabancı gramer şekillerini bırakmış, özleşerek varlığını devam ettirmiştir. Türkiye Türkçesinin gelişmesi içinde Yeni Lisan Hareketi'nden sonra en geniş çalışma 1928'deki "Harf İnkılabı"dır. Harf İnkılabı, dil konusunu, önemi ve gelişme şartları bakımından çok yönlü ve sağlam bir zeminde ele alma ve olgunlaştırma hareketidir. 1928 yılında Latin alfabesinin kabulü, 12 Temmuz 1932 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türk Dil Kurumunun kuruluşu bu hareketin önemli halkalarıdır.

NOT!

Modern Türkçe: Günümüzde konuşulan Türkçedir. Şive farklılıklarına göre Türkiye Türkçesi, Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi gibi isimlerle anılan bu Türkçe günümüzde çok geniş bir alanda yirmiyeye yakın yazı diliyle varlığını devam ettirmektedir.

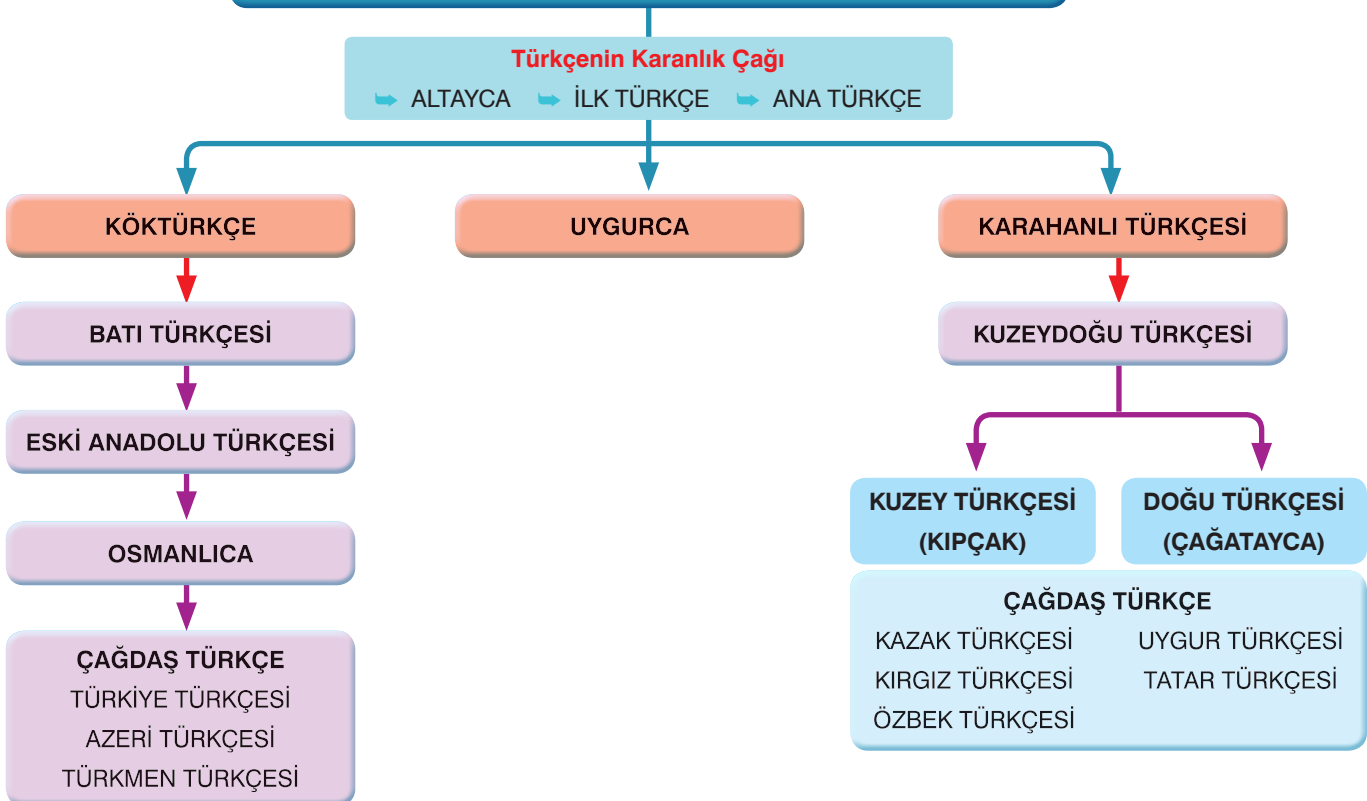
Türklerin Sırasıyla Kullandığı Alfabeler

- ✓ Köktürk Alfabesi
- ✓ Uygur Alfabesi
- ✓ Arap Alfabesi
- ✓ Kiril Alfabesi
- ✓ Latin Alfabesi

DİLİN KULLANIMINDAN DOĞAN TÜRLER

Dil	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aynı toplulukta yaşayan veya aynı milletten olan insanların anlaşabilmelerini sağlayan gelişmiş bir iletişim aracıdır. ➤ Dil, toplumun ortaklaşa meydana getirdiği ve kullandığı canlı bir varlık, sosyal bir kurumdur. ➤ Dilde zamanla kullanımdan doğan bazı farklılıklar oluşur. ➤ Coğrafi ve kültürel etmenler bu farklılıkların oluşmasında rol oynar. 	Standart (Ölçünlü) Dil	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bir ülkenin resmi işlerinde kullandığı dildir. ➤ Ülkemizin yani Türkiye'nin standart dili İstanbul Türkçesidir.
Konuşma Dili	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Halkın günlük yaşamında kullandığı ve yazı dilinden az çok farklarla ayrılmış bulunan dile konuşma dili, günlük dil denir. ➤ Konuşma dilinde sözcükler farklı şekilde ifade edilebilir. ➤ Kimi sesler değişebilir, bazı heceler yutulabilir. 	Lehçe	➤ Bir dilin bilinmeyen, çok eski dönemlerinde ayrılmış kollarına denir.
Yazı Dili	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bir ülkede konuşulan ağızlar içinden yaygınlaşıp egemen olan ortak dilin yazışmalarda kullanılması, bilim ve sanat yapıtlarının bu ortak dille yazılması sonucu ortaya çıkan yazılı dildir. ➤ Genelde yazı dili ve edebî dil kavramları eş anlamlı kullanılmaktadır. 	Şive	➤ Bir dilin izlenebilen tarihi dönemlerinde ayrılmış koludur.
		Ağız	➤ Bir dilin en yeni zamanda ayrılmış küçük bölge kollarıdır.
		Argo	➤ Toplum düzeninin dışında kalan kişilerin kendi aralarında kullandıkları özel dil, bu dili belirleyen sözcük ve deyimlerdir.
		Jargon	➤ Aynı meslek veya topluluğa (atölye, okul, kışla vb.) mensup olan şahısların benimsedikleri özel terimlerin bütünüdür.

TÜRK DİLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

4. BÖLÜM

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

BÖLÜM ÖZETİ

- ✓ Bir yazıyı şekil, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütününe metin denir.
- ✓ Metinler temelde insanın kendini ifade etme ihtiyacından doğmuştur.
- ✓ Zamanla bilimin, edebiyatın gelişmesi ve buna bağlı olarak farklı alanlarda metinlerin yazılması, metinlerin sınıflandırılması sonucunu doğurmuştur.
- ✓ Bu sınıflandırma metin türlerinin birbirinden ayrılmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.
- ✓ Metinler anlatım türlerine, kullanılan dilin işlevine, yazılış amaçlarına, gerçeklikle ilişkilerine göre gruplandırılabilir.
- ✓ Buna göre metinler genel olarak öğretici metinler ve sanatsal (kurmaca) metinler olarak ikiye ayrılır.

➤ Öğretici Metinler

- ✓ Açıklamak, bilgi vermek, öğretmek amacıyla yazılır.
- ✓ Konuyla ilgili duygu ve düşünceler kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir.
- ✓ Dil, daha çok, göndergesel işlevde kullanılır.
- ✓ Söz sanatlarına, kelimelerin mecaz ve soyut anlamlarına pek yer verilmez.
- ✓ Verilen bilgiler, yapılan açıklamalar örneklerle, tanımlarla pekiştirilir.
- ✓ Daha çok ansiklopedilerde, bilimsel kitaplarda ve ders kitaplarında kullanılır.
- ✓ Gereksiz söz tekrarı, ses akışını bozan, söylenmesi güç sesler ve kelimelere yer verilmez.

Örnek metin:

Türk Dil Kurumu eski başkanlarından Hasan Eren'in Yer Adlarımızın Dili adlı eserinin ilk baskısı, TDK'nin 75. yıl dönümü kutlamaları kapsamında 2010 yılında yapılmıştır. İkinci baskısı 2018 yılında yapılan söz konusu eser; Hasan Eren'in 1965-1993 yılları arasında Türk Dili dergisinde (7 yazı), Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten'de (3 yazı), Türkoloji Dergisi'nde (2 yazı) ve Türk Halk Edebiyatı Bilgi Şöleni adlı kitapta (1 yazı) yayımladığı 13 yazının derlemesinden oluşmaktadır. Ayrıca bu kitaptaki yazıların büyük bir kısmının Türk Dili dergisinde "Türk Dili - Türk Yurdu" başlığı altında yayımlanmış olduğunu belirtmekte yarar var. Eserde sırasıyla şu yazılar yer almaktadır: "Sunuş" (s. 7), "Yer Adlarımızın Dili" (s. 11), "Alpulu" (s. 23), "Balıklava" (s. 27), "Balkan Adının Kökeni" (s. 35), "Çanakkale" (s. 47), "Çevlik" (s. 55), "Düden" (s. 59), "Edincik" (s. 65), "Ezine" (s. 69), "Keçiborlu" (s. 77), "Suğla" (s. 81), "Âşık olarak ve Yer Adı olarak Ozan" (s. 85), "Sökü" (s. 95).

➤ Sanatsal Metinler

- ✓ İnsanların iç dünyasında zevk uyandırmak ve onları etkilemek için oluşturulur.
- ✓ Üslup ve anlatım kaygısı ön plandadır.
- ✓ Dil daha çok sanatsal işlevde kullanılır.
- ✓ Çağrışım ve duygu değeri yüksek olduğundan okuyanın yeni ve farklı anlamlar çıkarmasına elverişlidir.
- ✓ Kurmaca bir yapısı olan sanatsal metinlerde bireysel yönü öne çıkan, şiirsel ve imgesel bir dil kullanılır.
- ✓ Yan anlam değeri taşıyan, mecaz anlama gelen ve okuyucunun yorumuna göre yeni anlamlar kazanan ifadeler yer verilir.

Örnek metin:

İçimdeki uzağa yürümeye karar verdim o gün. Eski taş evlerim koynuna saklı fesleğen kokularını geçip kadife çiçeklerine selam vermeyi ihmal etmeden yaptım bunları. O daracık yola varmak, kelimelerim için anlamlı olacaktı. Öyle hayal ediyordum ya da bana öyle geliyordu. Eskimiş o kadar çok şeyin yanında, suyu kurumuş çayı gördüm önce. Bir mezarlık duruyordu eskisi gibi.

NOT!

➤ Öğretici metinlerde amaç bilgi vermek olduğundan;

- ◆ Öğretici metinlerin dili sadedir.
- ◆ Edebî sanatlarla yer verilmez.
- ◆ Kelimeler daha çok gerçek anlamında kullanılır.
- ◆ Nesnellik ön plandadır.

➤ Sanatsal metinlerde amaç sanatsal güzelliği ön plana çıkarmak olduğundan;

- ◆ Sanatsal metinlerde estetik kaygı vardır.
- ◆ Bu tür metinlerin dili süslüdür.
- ◆ Edebî sanatlar ve mecazlara başvurulur.
- ◆ Sanatsal metinlerde öznellik ön plandadır.

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

Sözlü Anlatım

- ✓ Münazara
- ✓ Panel
- ✓ Forum
- ✓ Açık oturum
- ✓ Sempozyum (Bilgi şöleni)
- ✓ Konferans
- ✓ Söylev

Yazılı Anlatım

Öğretici Metinler

Kişisel Hayatı Konu Alan Metinler

- ✓ Mektup
- ✓ Anı (Hatıra)
- ✓ Günlük (Günce)
- ✓ Biyografi
- ✓ Otobiyografi
- ✓ Gezi yazısı

Gazete Çevresinde Gelişen Metinler

- ✓ Eleştiri (Tenkit)
- ✓ Makale
- ✓ Fıkra
- ✓ Deneme
- ✓ Sohbet
- ✓ Haber yazısı
- ✓ Röportaj
- ✓ Mülakat

Sanatsal (Kurmaca) Metinler

Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler

- > Şiir

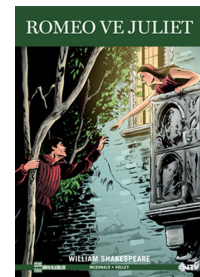
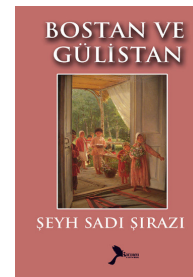
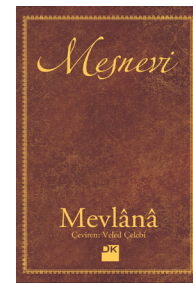
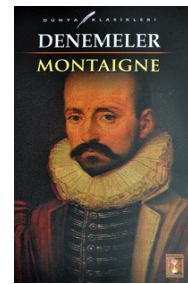
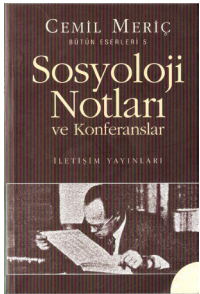
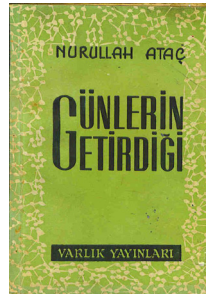
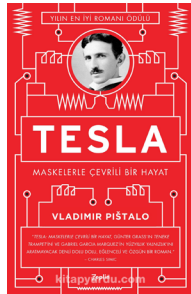
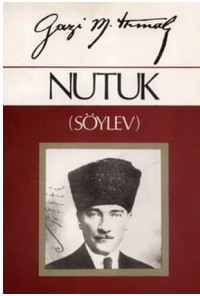
Olay Çevresinde Oluşan Metinler

Anlatmaya Bağlı Edebi Metinler

- ✓ Mit
- ✓ Efsane
- ✓ Masal
- ✓ Fabl
- ✓ Destan
- ✓ Mesnevi
- ✓ Halk hikâyesi
- ✓ Manzum Hikâye
- ✓ Roman
- ✓ Hikâye

Göstermeye Bağlı Edebi Metinler

- ✓ Geleneksel Tiyatro
 - ◆ Karagöz
 - ◆ Meddah
 - ◆ Orta oyunu
 - ◆ Köy seyirlik oyunları
- ✓ Modern Tiyatro
 - ◆ Dram
 - ◆ Trajedi
 - ◆ Komedî

Kavrama

Pekiştirme

Güçlendirme

TÜRK EDEBİYATINA GİRİŞ

1. İnsanı ve toplumu değişik yönleriyle inceleyen psikoloji, sosyoloji, biyoloji, felsefe, tarih

I II III IV V
gibi alanlarla edebiyat arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü bunların hepsinin temelinde insanın duygu, düşünce ve davranışları bulunur. Edebiyatın da birinci ve en önemli konusu insandır.

Bu parçadaki numaralanmış yerlerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. Bir toplumun tarih sahnesine çıktığı andan günümüze kadar meydana getirdiği edebî eserleri ve o eserleri meydana getirenleri sosyal çevresi ile inceleyerek o toplumun edebiyatının geçirdiği dönemleri kronolojik bir sıra içinde ortaya koyan bilim dalına ---- denir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) sanat tarihi B) tarih
C) edebiyat tarihi D) sosyoloji
E) medeniyet tarihi

3. Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasında kullanılan ölçütlerden biri değildir?

- A) Dil coğrafyası
B) Sanat anlayışı
C) Din değiştirme
D) Ekonomik durum
E) Kültürel farklılaşma

4. 1. Grup _____ 2. Grup _____
I. Dil sanatları Şair
II. Ses sanatları Ressam
III. Yüzey sanatları Oyuncu
IV. Hacim sanatları Müzisyen
V. Dramatik sanatlar

Yukarıda 1. grupta verilen güzel sanat dallarından hangisi, 2. gruptaki sanatçı tiplerinden biriyle ilişkilendirilemez?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

5. Aşağıdakilerin hangisi bilimsel bir metinden alınmıştır?

- A) Behçet Necatigil, Naci Çeliklerin üst katında oturuyordu. Naci, Necatigil'le görüşüyordu. Necatigil'e okul kitabımızdaki "Kır Şarkısı" şiirinden beri hayrandım. Naci randevu aldı, Behçet Hoca'nın evine gittik. Burası tam anlamıyla bir "öğretmen" eviydi.
B) Yapıtlarımı genellikle kasaba ve köylerde yaşayan, çok çalışan, az mutlu olan insanların hayatını yansıtmak, onların belli bir bilince varmaları amacıyla kaleme aldım.
C) Bugün yeryüzündeki dillerin sayısıyla ilgili farklı görüşler var. Verilen sayılar 5.000-6.900 arasında değişiyor. Bu dillerin hepsi, konuşurlarının sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına cevap verecek zenginliktedir.
D) Köy kısmen yanmıştı, halk perişan vaziyetteydi. Herkes fersiz ve şaşkın gözlerle kamyon denilen bu canavarın lüzumsuz gürültüsüne bakıyordu.
E) Bir Yunan heykeli, bir Osmanlı seramiği, bir Uzak Doğu resmi farklı farklı anlayışların ürünleridir. Ama bunların her birinde ayrı bir güzellik, ayrı bir çekicilik buluruz.

6. Edebiyat, dile dayalı bir sanattır; onun tek malzemesi dildir. Dolayısıyla her edebî eser; sözcük, tabir, deyim, ibare, tamlama, cümle ve paragraf gibi dil birimlerinden oluşur. Nasıl mimar ---- vb. malzemelerden yararlanarak köşkünü; heykeltıraş ---- vb. malzemelerden yararlanarak heykelini; ressam ---- vb. malzemeleri kullanarak tablosunu; müzisyen --- vb. unsurlardan yararlanarak bestesini inşa ediyorsa edebiyatçı da ---- kullanarak edebiyat eserine hayat verir.

Aşağıda verilenlerden hangisi bu parçada boş bırakılan yerlerden herhangi birine getirilemez?

- A) nota, ses
B) boya, fırça, tuval
C) tunç, mermer, kil, seramik
D) kitap, kağıt, defter, mürekkep
E) taş, demir, çimento, kireç, kum, tahta

7. I. ----: Duygu, düşünce ve hayalleri dil aracılığıyla güzel, etkili ve belli bir biçim çerçevesinde anlatan sanat dalıdır.
II. ----: Toplumlara etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır.
III. ----: Toplum yaşamının oluşumunu, koşullarını, işleyişini ve değişimini objektif bir şekilde sosyal bütünlük içerisinde inceleyen bilim dalıdır.
IV. ----: Belirli bir insan topluluğunun belirli bir coğrafyada ve belirli bir zaman içinde ortaya koyduğu değerler bütünüdür.

Aşağıdaki kavramlardan hangisi yukarıda boş bırakılan yerlerden herhangi birine getirilemez?

- A) Sosyoloji B) Tarih
C) Medeniyet D) Edebiyat
E) Edebiyat tarihi

8. Güzel sanatlar çağdaş anlayışa göre,
I. Yüzey sanatları: hat, ebru, minyatür...
II. Görsel sanatlar: tezhip, bale, çini, müzik...
III. Dramatik sanatlar: tiyatro, opera, sinema...
IV. Dil sanatları: şiir, roman, hikâye, destan...
V. Hacim sanatları: heykel, seramik, kabartma...
şeklinde sınıflandırılabilir.

Numaralanmış yerlerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde boş bırakılan yere ayrıç içindeki kavram getirilirse bilgi yanlışı olur?

- A) İletişime katılan unsurların meydana getirdiği ortama ---- denir. (bağlam)
B) Kendisinin dışında bir şeyin yerini alabilen, kendi dışında bir anlamı belirten her türlü nesne, olgu ve görünüşe ---- denir. (şifre)
C) Var oluş veya varlık, ahlak veya iyilik, bilgi, gerçek ve güzellik konularıyla ilgilenen bilim dalına ---- denir. (felsefe)
D) Ruh bilimi diye de tanımlanabilen ----, insan davranışlarını bilimsel yöntem ve tekniklerle inceleyen bilim dalıdır. (psikoloji)
E) Bir toplumun tarihî süreç içinde meydana getirdiği maddi ve manevi ortak değerlerin hepsine ---- denir. (kültür)

10. (I) Kullanılan malzemeler, güzel sanatları anlamada önemli bir yere sahiptir. (II) Güzel sanatlar için yapılan en iyi sınıflama da bu sanatların kullandıkları malzemeye göre yapılır. (III) Bu malzemeler fonetik ve plastik olarak ikiye ayrılabilir. (IV) Sesle yapılan sanatlarla plastik sanatlar, görüntüyle yapılan sanatlarla ise fonetik sanatlar denir. (V) Güzel sanatların genelinde plastik malzeme kullanılırken edebiyat ve müzik ise sese dayalı bir sanattır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

11. Edebiyat, resim, müzik, heykel, dans, mimarlık gibi insanda estetik zevk, coşku ve hayranlık uyandıran sanatların ortak adına güzel sanatlar denir. Güzel sanatların temeli ve en önemli nitelikleri arasında güzellik, yararlılık, evrensellik, etikleyicilik, özgünlük unsurları sayılabilir.

Bu parçadaki numaralanmış yerlerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

12. Necip Fazıl'ın şairliği ve oyun yazarlığı kadar önemli yönü, çıkardığı dergilerle Türk düşünce hayatına kattığı zenginlik ve bu dergilerde çıkan yazılarla sürdürdüğü mücadeledir. Haftalık *Ağaç* dergisi dönemin ünlü edebiyatçılarının toplandığı bir okul olmuştur. *Büyük Doğu* dergisinde çıkan yazılarıyla tek parti yönetimine şiddetli bir muhalefet sürdürmesi sonucu hakkında açılan çok sayıda davada yüzlerce yıl hapsi istenmiştir. Sık sık kapatılan ve toplatılan *Büyük Doğu*'nun çıkmadığı sürelerde günlük fıkra ve çeşitli yazılarını *Yeni İstanbul*, *Son Posta*, *Babıalide Sabah*, *Bugün*, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinde yayımlamıştır.

Bu parça aşağıdaki metin türlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Olaya bağlı metin
B) Anlatmaya bağlı metin
C) Göstermeye bağlı metin
D) Kişisel hayatı konu alan metin
E) Coşku ve heyecana bağlı metin

13. Bilim, insanın doğadaki düzeni öğrenme, anlama ve değiştirme; sanat ise insanın kendini ifade etme isteğinden doğmuştur. Bilim nesnellik, sanatta öznelik ön plandadır. Bilim geneldir; kişiye göre değişmeyen, beş duyuyla algılanabilen gerçekleri açıklar. Sanat kişiseldir; bireysel duyguları, hayalleri, korkuları, inançları yansıtır.

Bu parçada dil hangi işlevde kullanılmıştır?

- A) Sanatsal işlevde
B) Dil ötesi işlevinde
C) Göndergesel işlevde
D) Heyecana bağlı işlevde
E) Alıcıyı harekete geçirme işlevinde

14. Zanaatkâr maddeyi ----, sanatçı ise ---- amacıyla işler. Bir marangoz, oturulması amacıyla sandalye yapar. Yaptığı sandalyeye bilinen ve tekrar edilen biçimler verir. Heykeltıraş ise estetik zevk vermek amacıyla heykel yapar ve yaptığı heykele alışılmışın dışında, yeni ve özgün biçimler verir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerin hangisi getirilmiştir?

- A) yararlılık - güzellik
B) korumak - geliştirmek
C) değiştirmek - onarmak
D) kendini anlatmak - ona şekil vermek
E) biçimlendirmek - faydalı hâle getirmek

15. Verdiğin perize budur gayratım

Bundan gayrı uyamuyom toktur bey

Üç sebet yımırta sabah kayfaltım

Teker teker sayamayom toktur bey

İki leğen pilav bi yayık ayran

İster yağlı ossun isterse yavan

Yanına keseyom beş kilo sovan

Yeyom yeyom doyamıyom toktur bey

Bu dizeler aşağıdakilerden hangisine örnek gösterilebilir?

- A) Argo B) Ağız
C) Lehçe D) Jargon
E) Standart dil

16. I. Harekete biçim verilerek oluşturulan sanatlar. (Fonetik sanatlar)

II. Belirli bir olayın canlandırılması, eyleme dönüştürülerek sergilenmesiyle oluşturulan sanattır. (Dramatik sanatlar)

III. Maddeye biçim verilerek oluşturulan sanatlar. (Plastik sanatlar)

IV. Sesi ve kelimeleri kullanarak oluşturulan sanatlar. (Ritmik sanatlar)

Yukarıdaki numaralı cümlelerdeki bilgi yanlışının giderilmesi için araç içindeki kavramlardan hangilerinin yer değiştirmesi gerekir?

- A) I ile II B) II ile III C) I ile III
D) I ile IV E) III ile IV

17. Duygu ve düşüncelerin aktarılmasında sözü söyleyen kişi "----", söylenen söz "----", iletilen sözü alan "----" ve bir de iletişimin yapıldığı iletişim ortamı olan "----" vardır. Bu düzeneğe iletişim sistemi denir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmiştir?

- A) kaynak - mesaj- alıcı - kanal
B) gönderici - ileti - alıcı - şifre
C) kaynak - ileti - alıcı - bağlam
D) sunucu - aracı - dönüt - gösterge
E) gönderici - kanal - bağdaşklık - bağlam

18. Güzel sanatlar konusunda bir konferans veren bir öğretim görevlisi, güzel sanatların bazı türleri konusunda aşağıdaki tanımları yaptı:

- Bir hikâyenin, sahnede, oyuncular tarafından canlandırılarak temsil edilmesi sanattır.
- İnsanların estetik zevklerine hitap edecek şekilde yapılar yapmaktır. Tarihî nitelik kazanmış yapıtlar, tapınaklar, camiler, saraylar, bir medeniyetin en güzel eserlerini meydana getirirler.
- Kelimelerle yapılan bir güzel sanattır. Nazım ve nesir yolundaki bütün eserler bu kola girer.
- Ya tabiatla var olan ya da hayalde canlandırılan varlıkları, taş, çamur, tahta, maden gibi maddeler kullanmak suretiyle üç boyutlu olarak yapma işidir.

Bu parçada öğretim görevlisinin yaptığı tanımlara göre, güzel sanatlar arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Heykel B) Mimari C) Tiyatro
D) Edebiyat E) Kültür

ÜNİTENİN ÖZETİ

- ✓ Şiir; ritme ve imgeye dayanan, kendine özgü dili ve söyleyiş özelliğiyle estetik etkilenmeler oluşturan sanat dalıdır.
- ✓ Şiirler milletlerin en eski ve köklü edebî verimleridir.
- ✓ J. J. Rousseau da “İlk insanın konuşmaları, hep şiir biçimindeydi; akıl yürütme çok sonraları düşünüldü.” diyerek şiirin ne kadar eski olduğuna gönderme yapmıştır.
- ✓ Türk şiirinin de çok köklü bir geçmişi vardır.
- ✓ **Türk şiirini geçmişten günümüze kısaca tanıyalım:**

TÜRK ŞİİRİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

► **Sözlü Dönem Şiiri (İslamiyet'ten Önceki Türk Şiiri)**

Türklerin başlangıçtan İslam'ı kabul ettikleri 10. yüzyıla kadarki şiiridir. Bu şiir, Türklerin göçebe yaşamı ve bozkır kültürü çerçevesinde anonim olarak şekillenir. Ozanlar (kam, baksı, şaman, oyun); şölen, sığır, yağ adı verilen törenlerde kopuz eşliğinden doğaçlama şiirler söyler ve bu, sözlü bir şiir geleneği oluşturur.

► **Geçiş Dönemi Şiiri**

Karahanlı Devleti İslamiyet'i kabul edince Türkler 10. yüzyıldan itibaren İslam dinine girmeye başlar. Bu önemli değişim, edebiyata da yansır. Hem İslam'dan önceki kavmi nitelikleri hem İslam kültürünü yansıtan bu yeni şiir, ilk ürünlerini 11 - 13. yüzyıllar arasında Karahanlı Türkçesi (Hakaniye Türkçesi) ile verir.

► **Halk Şiiri**

Sözlü geleneklerden ve halkın kültüründen hareketle şekillenen, halka hitap eden edebiyata **halk şiiri** denir. Bu şiirin başlangıcı İslamiyet Öncesi Dönemlere kadar uzanır. İslam Öncesi Sözlü Dönem'de koşuk, sagu, destan gibi nazım şekilleriyle bu gelenek, 13. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında koşma, semai, destan, ilahi gibi nazım şekilleriyle devam etmiştir. Bu şiir "âşık tarzı halk edebiyatı", "dini-tasavvufi halk edebiyatı" ve "anonim halk edebiyatı" olmak üzere üç kolda gelişmiştir. Bu gelenek İslami etkilerle zenginleşerek son dönemlere kadar sürmüştür.

► **Divan Şiiri**

13. yüzyılda tema ve şekil olarak İslam kültürü çevresinde şekillenmeye başlayan Divan edebiyatı, 19. yüzyıla kadar etkili olur. Bu edebiyata şairlerin şiirlerini “divan” denen el yazması kitaplarda toplamasından dolayı **divan edebiyatı** denir.

► **Tanzimat Dönemi Şiiri**

Osmanlı, 19. yüzyılda Batı karşısında iyice geriler. Mustafa Reşit Paşa, 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda “Gülhane Hatt-ı Hümayun” adlı “Tanzimat Fermanı”nı insanların önünde okur. Bu belge ile yeni bir düzene girilir ve her alanda Batı örnek alınır. 1860'ta başlayan Tanzimat edebiyatıyla birlikte Batı'yı örnek alan yeni bir şiir anlayışı başlar. Şiir halka ulaşmanın bir aracı olarak görülür. Eski şiirin (divan şiiri) yerine yeni şiir inşa edilir.

► **Servetifünun Dönemi Şiiri**

1896'da Recaizade Mahmut Ekrem'in savunduğu “kulak için kafiye” ve Muallim Naci'nin savunduğu divan şiirindeki “göz için kafiye” anlayışı, edebiyat çevrelerinde “eski-yeni” tartışmasına yol açar. Recaizade, *Servetifünun*'un edebiyat dergisine dönüşmesini ve dergiye yazı işleri müdürü olarak Tevfik Fikret'in gelmesini sağlar. Böylece “yenilik” ve Batı taraftarı gençler bu dergi etrafında toplanır, Servetifünun edebiyatı başlamış olur. Bu dönemde “eski” olarak değerlendirilen divan şiiri etkisini iyice yitirir, yeni Türk şiiri kesin bir başarıya ulaşır.

► **Fecriati Dönemi Şiiri**

1908'de II. Meşrutiyet ilan edilir, “Kanun-i Esasi” yürürlüğe girer. Oluşan bu özgürlük ortamında, 1909'da bir araya gelen bazı gençler “Fecriati” adıyla Türk edebiyatındaki ilk edebî topluluğunu kurar. Yeni topluluk, 1910'da *Servetifünun* dergisinde “Fecriati Encümen-i Edebîsi Beyannamesi” başlığıyla Türk edebiyatındaki ilk edebî beyannamesini (bildiri) yayımlar.

► **Millî Edebiyat Dönemi Şiiri**

Selanik'te çıkan *Genç Kalemler* dergisinde 1911'de Ömer Seyfettin'in *Yeni Lisan* adlı makalesi yayımlanır ve Millî Edebiyat akımı başlar. Bu akımın başlıca özellikleri, dilde yalınlık, halk edebiyatının şiir biçimlerinden yararlanma, hece ölçüsü-nü kullanma, konu seçiminde yerlilik olarak özetlenebilir.

► **Cumhuriyet Dönemi Şiiri**

1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla başlar. Hece ölçüsü ve serbest şiir anlayışı yerleşir, şiir çok geniş bir yelpazeye yayılır; Yedi Meşaleciler, Garip Hareketi, İkinci Yeniciler, Hisarcılar, Toplumcu Gerçekçiler gibi değişik şiir anlayışları ve akımları ortaya çıkar. Millî şiir ve saf şiir anlayışı devam eder. 1980 sonrasında ise çok daha farklı anlayış şiirde temsil edilir. Bu dönemde halk şiiri de kendi çizgisinde varlığını devam ettirir.

DÖNEMİ	GENEL ÖZELLİKLERİ	AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ
SÖZLÜ DÖNEM (İSLAM ÖNCESİ) ŞİİRİ (... - 10. yüzyıllar)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Söyleyeni belli değildir. ✓ Somut bir söyleyiş benimsenmiştir. ✓ Şiirler "kopuz" adlı sazla söylenmiştir. ✓ Törenlerde doğmuştur, müzikle iç içedir. ✓ Dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle söylenmiştir. ✓ Daha çok, redif ve yarım kafiyeden yararlanılmıştır. ✓ Yabancı etkilerden uzak arı bir Türkçe kullanılmıştır. ✓ Daha çok doğa, aşk, savaş ve ölüm konuları işlenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Kopuzla şiir söyleme ◆ Hece ölçüsünü kullanma ◆ Doğal Türkçeyle söyleme ◆ Dize başı uyaklara yer verme ◆ Yarım kafiyeli söyleyişi benimseme
GEÇİŞ DÖNEMİ ŞİİRİ (11 - 13. yüzyıllar)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ İslamiyet öncesi kültür ile İslami kültür iç içedir. ✓ Hece ölçüsüyle birlikte aruz ölçüsü de kullanılmıştır. ✓ Arapça ve Farsça sözcükler kullanılmaya başlanmıştır. ✓ Hem dörtlük nazım birimi hem de beyit kullanılmıştır. ✓ Arap ve Fars edebiyatından bazı nazım şekilleri alınmıştır. ✓ Hem Uygur alfabesi hem de Arap alfabesi de kullanılmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Yeni nazım şekilleri kullanma ◆ Arapça, Farsçadan etkilenme ◆ Aruz ve heceyi birlikte kullanma ◆ Beyit ve dörtlüğü birlikte kullanma ◆ İslam ahlakını öğretmeye çalışma
HALK ŞİİRİ (13 - 20. yüzyıllar)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çoğunlukla yarım uyak ve redife yer verilmiştir. ✓ Dörtlük nazım birimi ve hece ölçüsü tercih edilmiştir. ✓ Genellikle hecenin 7'li, 8'li, 11'li kalıpları kullanılmıştır. ✓ Aşk, ayrılık, ölüm, savaş, doğa, yiğitlik vb. konular işlenmiştir. ✓ İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatının bir devamı niteliğindedir. ✓ Anonim şiir, Âşık şiiri ve Tekke-Tasavvuf şiiri olmak üzere üç kolda gelişmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Başlık kullanmama ◆ Hece ölçüsünü öne çıkarma ◆ Halkın konuştuğu dili kullanma ◆ Dörtlük nazım birimini tercih etme ◆ Kulak için kafiye anlayışıyla söyleme
DİVAN ŞİİRİ (13 - 19. yüzyıllar)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Genellikle tam ve zengin kafiyeyle yer verilmiştir. ✓ Arapça, Farsça sözcüklerle dolu, ağır bir dil kullanılmıştır. ✓ Dinî, tasavvufi konulara ve mecazi aşka ağırlık verilmiştir. ✓ Arap ve İran şiirinden alınan nazım şekilleri kullanılmıştır. ✓ Biçim güzelliğine ve parça bütünlüğüne önem verilmiştir. ✓ Aşk, sevgili, ölüm, ıstırap, şarap, övgü gibi konular işlenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Başlık kullanmama ◆ Aruz ölçüsünü esas alma ◆ Kafiye için göz için uygulama ◆ Beyit nazım birimiyle yazma ◆ Soyut ve bireysel konuları işleme ◆ Sanatlı dile, mazmunlara yer verme

ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ	NAZIM ŞEKİLLERİ, TÜRLERİ	ÖNEMLİ ESERLER	ANAHTAR KAVRAMLAR
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Aprin Çor Tigin ◆ Kül Tarkan ◆ Asığ Tutung ◆ Pratyaya Şiri ◆ Çisuya Tutung 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Koşuk ◆ Sagu ◆ Destan 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Yaratılış Destanı</i> ◆ <i>Alp Er Tunga Destanı</i> ◆ <i>Şu Destanı</i> ◆ <i>Oğuz Kağan Destanı</i> ◆ <i>Attila Destanı</i> ◆ <i>Bozkurt Destanı</i> ◆ <i>Ergenekon Destanı</i> ◆ <i>Türeyiş Destanı</i> ◆ <i>Göç Destanı</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Yuğ ◆ Sığır ◆ Şölen ◆ Kopuz ◆ Ozan, şaman, kam, baksı
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ahmet Yesevi ◆ Yusuf Has Hacip ◆ Kaşgarlı Mahmut ◆ Edip Ahmet Yükneki 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Gazel ◆ Mesnevi 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Divan-ı Hikmet</i> → Ahmet Yesevi ◆ <i>Kutadgu Bilig</i> → Yusuf Has Hacip ◆ <i>Atabetü'l-Hakayık</i> → Edip Ahmet ◆ <i>Divanü Lügati't-Türk</i> (sözlük) → Kaşgarlı Mahmut 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Yesevilik ◆ Hikmet ◆ Hakaniye ◆ İslami etki ◆ Aruz-hece ◆ Öğreticilik ◆ İlk mesnevi
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Âşık Edebiyatı: Köroğlu, Karacaoğlan, Âşık Ömer, Gevheri, Ercişli Emrah, Dertli, Dadaloğlu, Bayburtlu Zihni, Seyrani, Erzurumlu Emrah, Âşık Veysel ◆ Tekke Edebiyatı: Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Hacı Bektaş Veli, Eşrefoğlu Rumi, Niyazi Mısri, Erzurumlu İbrahim Hakkı 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Anonim Halk Şiiri: Mâni, ninni, ağıt, türkü ◆ Âşık Tarzı Halk Şiiri: Koşma, destan, varsağı, semai ◆ Tekke-Tasavvuf Şiiri: İlahi, nutuk, deme, nefes, şathiye, devriye ◆ Aruzla Yazılanlar: Divan, selis, semai, kalenderi, satranç, vez-niaher 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Şairname</i> → Âşık Ömer ◆ <i>Genç Osman</i> → Kul Mustafa ◆ <i>Makalat</i> → Hacı Bektaş Veli ◆ <i>Sergüzeştname</i> → Bayburtlu Zihni ◆ <i>Risaletü'n-Nushiyye</i> → Yunus Emre ◆ <i>Müzekkî'n-Nüfus</i> → Eşrefoğlu Rumi ◆ <i>Gülistan, Gevhername, Dil-güşa, Budalaname, Kitab-ı Miglate, Sarayname</i> → Kaygusuz Abdal 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Cönk ◆ Atışma ◆ Usta-Çırac ◆ Doğaçlama ◆ Bade İçmek ◆ Mahlas Alma ◆ Tekke-Tasavvuf
<ul style="list-style-type: none"> ◆ 13-14. yüzyıl: Hoca Dehhani, Gülşehri, Âşık Paşa, Ahmedî, Kadı Burhanettin, Nesimi ◆ 15. yüzyıl: Ali Şir Nevayî, Şeyhi, Ahmet Paşa, Neşatî, Hoca Mesut, Şeyhoğlu Mustafa ◆ 16. yüzyıl: Fuzulî, Baki, Zati, Bağdatlı Ruhi, Taşlıcalı Yahya, Hayalî ◆ 17. yüzyıl: Nefî, Nabi, Nailî ◆ 18. yüzyıl: Nedim, Şeyh Galip 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Beyitten Oluşanlar: Gazel, kaside, mesnevi, kıta, müstezat ◆ Tek Dörtlükten Oluşanlar: Rubai, tuyuğ ◆ Bentlerden Oluşanlar: Şarkı, murabba, terkihibent, terciibent, musammatlar (müselles, murabba, muhammes, tahmîs, müseddes, müsemmen....) 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Harname, Hüsrev ü Şirin</i> → Şeyhi ◆ <i>Siham-ı Kaza</i> → Nefî ◆ <i>Garipname</i> → Âşık Paşa ◆ <i>Kanuni Mersiyesi</i> → Baki ◆ <i>Hüsn ü Aşk</i> → Şeyh Galip ◆ <i>İskendername, Cemşid ü Hurşid</i> → Ahmedî ◆ <i>Mantıku't-Tayr</i> → Gülşehri ◆ <i>Hayriyye, Hayrabat</i> → Nabi ◆ <i>Mesnevi, Divan-ı Kebir</i> → Mevlâna ◆ <i>Su Kasidesi, Leyla ve Mecnun</i> → Fuzulî 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Divan ◆ Sanatlar ◆ Mazmun ◆ İlahî Aşk ◆ Türk-i Basit ◆ Hikemî Tarz ◆ Sebki-Hindî ◆ Mahallileşme

DÖNEMİ	GENEL ÖZELLİKLERİ	AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ
TANZİMAT DÖNEMİ ŞİİRİ (1860 - 1896)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Fransız romantik şairleri örnek alınmıştır. ✓ Ağırlıklı olarak aruz ölçüsü kullanılmıştır. ✓ Divan şiiri nazım biçimleriyle yeni temalar denenmiştir. ✓ I. dönemde göz, II. dönemde kulak için kafiye ilkesi benimsenmiştir. ✓ I. dönemde toplumsal, II. dönemde bireysel temalar ele alınmıştır. ✓ Vatan, millet, hak, hukuk, hürriyet gibi yeni kavramlar işlenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Mahlas kullanmama ◆ Bütün güzelliğini önceleme ◆ Konuya göre başlık kullanma ◆ Heceyle şiir denemeleri yapma ◆ Biçimde eski, içerikte yeni olma ◆ Yeni ve toplumsal konuları işleme
SERVETİFÜNUN DÖNEMİ ŞİİRİ (1896 - 1901)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ "Kulak için kafiye" görüşü benimsenmiştir. ✓ Konuya veya temaya göre aruz kalıbı kullanılmıştır. ✓ Yabancı sözcüklerle süslü, ağır bir dile yer verilmiştir. ✓ Aşk, doğa, aile, karamsarlık gibi temalar işlenmiştir. ✓ Parnasizm ve sembolizm akımlarının etkisi görülür. ✓ Fransız şiirinden sone, terzarima gibi nazım şekilleri alınmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Şiiri düzyazıya yaklaştırma ◆ Doğaya ve Batı'ya yönelme ◆ Şiirin konusunu genişletme ◆ Yeni nazım şekilleri kullanma ◆ Aruzu şiire başarıyla uygulama ◆ Bütün güzelliğini öne çıkarma ◆ Hayal-hakikat çatışmasını işleme
FECRİATİ DÖNEMİ ŞİİRİ (1909 - 1912)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Fransız edebiyatı örnek alınmıştır. ✓ Süslü, sanatlı ve ağır bir dil kullanılmıştır. ✓ "Sanat, sanat içindir." ilkesi benimsenmiştir. ✓ Sembolizm ve empresyonizmden etkilenilmiştir. ✓ Ahmet Haşim dışındakiler şiirde Servetifünun çizgisini aşmamıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Beyanname yayımlama ◆ "Serbest müstezat"ı kullanma ◆ Sembolizmin etkisinde yazma ◆ Sanatı saygıdeğer olarak görme ◆ Aşk ve tabiat temalarını ele alma
MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ ŞİİRİ (1911 - 1923)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hece ölçüsü ve sade dil anlayışı benimsenmiştir. ✓ İçerik öne çıkarılmış; fikrin, ideolojinin taşıyıcısı olmuştur. ✓ Millî kaynaklara, tarihe ve Anadolu'ya yönelme olmuştur. ✓ Romantizmden etkilenilmiş, coşkulu bir söyleyiş benimsenmiştir. ✓ Yurt sevgisi, yurt güzellikleri, kahramanlık gibi temalar işlenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Hece ölçüsü esas alma ◆ Halk şiirinden yararlanma ◆ Memleket hayatını yansıtmaya ◆ Biçimden çok, içeriğe önem verme ◆ Dilde sadeleşmeyi gerçekleştirme
CUMHURİYET DÖNEMİ ŞİİRİ (1923 - ...)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Her türlü konu ve tema şiire konu edilmiştir. ✓ Halk şiirinden yararlanılmış, dilde sadeleşme yerleşmiştir. ✓ Hisarcılar, Maviciler, Maveracılar gibi dergi merkezli gruplar oluşmuştur. ✓ Batı şiirinden yararlanılmış; romantizm, sembolizm, sürrealizm ve varoluşçuluk gibi akımlardan etkilenilmiştir. ✓ Beş Hececiler, Yedi Meşaleciler, Garipçiler, II. Yeniciler gibi çok sayıda akım ve grup ortaya çıkar. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Aruz ölçüsü terk etme ◆ Hece ölçüsünün yerleşmesi ◆ Ölçüsüz, kafiyesiz şiirler yazma ◆ Farklı şekil ve temada şiir yazma ◆ Aynı anda farklı şiir anlayışlarının olması

ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ	NAZIM ŞEKİLLERİ, TÜRLERİ	ÖNEMLİ ESERLER	ANAHTAR KAVRAMLAR
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Şinasi ◆ Ziya Paşa ◆ Namık Kemal ◆ Muallim Naci ◆ Abdülhak Hamit Tarhan ◆ Rezaizade Mahmut Ekrem 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Gazel ◆ Kaside ◆ Terciibent ◆ Terkibibent 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Tercüme-i Manzume</i> → Şinasi ◆ <i>Hürriyet Kasidesi</i> → Namık Kemal ◆ <i>Heves Ettim</i> → Nabizade Nazım ◆ <i>Terci-i Bend, Terkib-i Bend</i> → Ziya Paşa ◆ <i>Ateşpare, Fûruzan, Şerare, Sümbüle</i> → Muallim Naci ◆ <i>Sahra, Makber, Ölü, Hacle</i> → Abdülhak Hamit Tarhan 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Çeviri ◆ Özel gazete ◆ Hürriyet, vatan ◆ Encümen-i Şuara ◆ Tanzimat Fermanı
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Tefvik Fikret ◆ Cenap Şahabettin ◆ Ali Ekrem Bolayır ◆ Süleyman Nazif ◆ Faik Ali Ozansoy ◆ Hüseyin Suat Yalçın ◆ Hüseyin Siret Özsever 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Sone ◆ Balat ◆ Triyole ◆ Terzarima ◆ Serbest müstezat 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Tamat</i> → Cenap Şahabettin ◆ <i>Gizli Figânlar</i> → Süleyman Nazif ◆ <i>Lane-i Melal</i> → Hüseyin Suat Yalçın ◆ <i>Siyah İnciler</i> (mensur şiir) → Mehmet Rauf ◆ <i>Rûbab-ı Şikeste, Haluk'un Defteri, Rûbabın Cevabı, Tarih-i Kadim, Doksanbeşe Doğru, Şermin</i> → Tefvik Fikret 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Parnasizm ◆ Mensur şiir ◆ Karamsarlık ◆ Kaçış teması ◆ Baskı Dönemi
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ahmet Haşım ◆ Tahsin Nahit ◆ Cemil Süleyman ◆ Celal Sahir Erozan ◆ Emin Bülent Serdaroğlu 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Sone ◆ Triyole ◆ Terzarima ◆ Serbest müstezat 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Ruh-ı Bikayd</i> → Tahsin Nahit ◆ <i>Erganun</i> → Mehmet Behçet ◆ <i>Göl Saatleri, Piyale</i> → Ahmet Haşım ◆ <i>Kin</i> → Emin Bülent Serdaroğlu ◆ <i>Beyaz Gölgeler, Buhran, Siyah Kitap</i> → Celal Sahir Erozan 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Musiki ◆ Saf şiir ◆ Manifesto ◆ Sembolizm ◆ Tabiat ve aşk
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ziya Gökalp ◆ Ali Canip Yöntem ◆ Şukufe Nihal Başar ◆ Necmettin Halil Onan ◆ Mehmet Emin Yurdakul ◆ Halide Nusret Zorlutuna 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Belli bir nazım şekli yoktur. ◆ Daha çok, halk şiiri nazım şekillerinden yararlanılmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Geçtiğim Yol</i> → Ali Canip ◆ <i>Bozgun</i> → Aka Gündüz ◆ <i>Kızıl Elma, Yeni Hayat, Altın Işık</i> → Ziya Gökalp ◆ <i>Türkçe Şiirler, Türk Sazı, Ey Türk Uyan, Tan Sesleri, Ordunun Destanı, Turana Doğru</i> → Mehmet Emin Yurdakul 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Yeni Lisan ◆ Türkçülük ◆ Anadoluculuk ◆ Millîlik, yerlilik ◆ Genç Kalemler ◆ Millî Mücadele
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Arif Nihat Asya ◆ Orhan Veli Kanık ◆ Cahit Sıtkı Tarancı ◆ Ahmet Kutsi Tecer ◆ Faruk Nafiz Çamlıbel ◆ Necip Fazıl Kısakürek ◆ Ahmet Muhip Dırnas ◆ Ahmet Hamdi Tanpınar 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Kendine özgü bir nazım şekli yoktur. ◆ Çok farklı nazım şekli denenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Çile, Kaldırımlar</i> → Necip Fazıl Kısakürek ◆ <i>Nefes Almak</i> → Ziya Osman Saba ◆ <i>Kökler ve Dallar</i> → Arif Nihat Asya ◆ <i>Karadut</i> → Bedri Rahmi Eyüboğlu ◆ <i>Bingöl Çobanları</i> → Kemalettin Kamu ◆ <i>Bu Vatan Kimin</i> → Orhan Şaik Gökyay ◆ <i>Kapalı Çarşı, Evler</i> → Behçet Necatigil ◆ <i>Çocuk ve Allah</i> → Fazıl Hüsnü Dağlarca ◆ <i>Han Duvarları</i> → Faruk Nafiz Çamlıbel 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Dergiler ◆ II. Yeniciler ◆ Serbest Şiir ◆ Modernizm ◆ Garip Akımı ◆ Akımlar, gruplar

DÖNEM ŞİİRLERİNE ÖRNEKLER

1 SÖZLÜ DÖNEM ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Etil suvı aka turur
Kaya tûbi kaka turur
Balık telim baka turur
Kölün takı küşerür

Türkiye Türkçesi ile

İtil suyu akar durur
Kaya dibini oyar durur
Bütün balıklar baka durur
Gölü bile taşırırlar

2 GEÇİŞ DÖNEMİ ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Bismillâh dep beyân eyley hikmet ayıp
Tâliblerge dürr ü gevher saçtım mena
Riyazetni kattıg tartıp kanlar yutup
Men defter-i sâni sözün açtım mena

Medinege Resul barıp boldı garib
Gariblikde mihnet tartıp boldı habîb
Cefa tartıp Yaratkanğa boldı karib
Garib bolup ukbalardın aştım mena

Ahmet Yesevi (Divan-ı Hikmet'ten)

3 HALK ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Yürü bire yalan dünya
Sana konan göçer bir gün
İnsan bir ekine misal
Seni eken biçer bir gün

...

Karac'oğlan der naşıma
Çok işler gelir başıma
Mezarımın baş taşına
Baykuş konar öter bir gün

Karacaoğlan

4 DİVAN ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Can verme sakın aşka aşk afeti candır
Aşk afeti can olduğu meşhuru cihandır

Sakin isteme sevdayı gam aşta her an
Kim istedi sevdayı gamlı aşk ziyandır

Aşk içre azap olduğu bilirem kim
Her kimse ki âşıktır işi ah u figandır

Ger derse Fuzûlî ki güzellerde vefa var
Aldanma ki şair sözü elbette yalandır

Fuzûlî

5 TANZİMAT ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Vatan Şarkısı

Âmâlimiz efkârımız ikbâl-i vatandır
Serhadimize kal'a bizim hâk-i bendedir
Osmanlılar ziyetimiz kanlı kefendir
Gavgada şehdetle bütün kâm alırız biz
Osmanlılar can verir nâm alırız biz

Kan ile kılıçtır görünen bayrağımızda
Can korkusu geçmez ovamızda dağımızda
Her gûşede bir şir yatar toprağımızda
Gavgada şehdetle bütün kâm alırız biz
Osmanlılar can verir nâm alırız biz

Namık Kemal

6 SERVETİFÜNUN ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Benim Kalbim

Bir civan bir siyâh meşcerenin
En karanlık yerinde yatmıştı;
Başını bir garîb şeb-perenin
Zill-ı şeb-rengine uzatmıştı.

Nevhalar, giryeler, şikâyetler
Ana olmuştu câme-hâb-ı huzûr.
Bir müebbed şeb-i siyeh-peyker
Anı etmişti ser-girân-ı fütür!..

...

Cenap Şahabettin

7 MİLLÎ EDEBİYAT ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Anadolu

Ey Türklüğün otağı!
Ne vakte dek bu acıklı sefalet,
Bu viranlık, bu inilti, bu kaygu...
Ne vakte dek bu uğursuz cehalet?

Yazık, sana ağlamayan şiiire;
Yazık, sana titremeyen vicdana,
Yazık, sana uzanmayan ellere;
Yazık, seni kurtarmayan insana!..

...

Mehmet Emin Yurdakul

8 CUMHURİYET ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Aynalar

Aynalar, bakmayın yüzüme dik dik;
İşte yakalandık, kelepçelendik!
Çıktınız umulmaz anda karşıma,
Başımın tokmağı indi başıma.

Suratımda her suç bir ayrı imza,
Benmişim kendime en büyük ceza!
Ey dipsiz berraklık, ulvi mahkeme!
Acı, hapsettiğin sefil gölgeme!

...

Necip Fazıl Kısakürek

BÖLÜM ÖZETİ

ŞİİR BİLGİSİ

Şiirler, coşku ve heyecana bağlı sanatsal metinlerdir. Şiirlerde dil sanatsal işlevde kullanılır. Şiir bilgisi kapsamına şiirin yapısına ait nazım birimi, nazım biçimi, kafiye, uyak, ölçü ve içeriğine ait imge, sanat, tema, tür gibi çok sayıda kavram ve konu girer. Burada genel olarak şiir geleneği ve şiir türlerinden söz edip daha sonra diğer konuları tanıtacağız.

Şiir ve Gelenek

Türk şiirinde üç tane şiir geleneği vardır:

> Halk Şiiri Geleneği

- ◆ Sade, açık ve anlaşılır bir dile yer verilmiştir.
- ◆ Millî ölçümüz olan hece ölçüsü ve dördlük kullanılmıştır.
- ◆ Aşk, tabiat, kahramanlık, ayrılık gibi konular işlenmiştir.
- ◆ Somut benzetmeler yapılmıştır.

> Divan Şiiri Geleneği

- ◆ Saray çevresinde gelişen bir şiir geleneğidir.
- ◆ Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalarla yüklü ağır bir dile yer verilmiştir.
- ◆ Aruz ölçüsü ve genellikle beyit nazım birimi kullanılmıştır.
- ◆ Söz sanatlarına fazlaca yer verilmiştir.
- ◆ Aşk, şarap, kadın, tasavvuf, tabiat gibi konular işlenmiştir.

> Modern Türk Şiiri Geleneği

- ◆ Bu dönemde daha çok, serbest şiir tercih edilmiştir.
- ◆ Ölçü, kafiye, nazım birimi gibi ahenk unsurları çok fazla kullanılmamıştır.
- ◆ Konu sınırlaması olmaksızın her konuda şiir yazılmıştır.

> Şiir Türleri

> Lirik Şiir

- ◆ Aşk, ayrılık, hasret, özlem, ölüm gibi duygusal konuları işleyen şiirlerdir.
- ◆ Lirik şiirin ilk ustaları eski Yunanistanlı sanatçılar Sappho (MÖ 612) ve Alkæus'tır (MÖ 6. yüzyıl).

> Epik Şiir

- ◆ Kahramanlık, yiğitlik gibi konuları işleyen ve destansı özellikler gösteren şiir türüdür.
- ◆ Okuyanda coşku, yiğitlik duygusu uyandırır.
- ◆ "Hamasî şiir" adıyla da bilinmektedir.
- ◆ Epik şiir türünün ilk örneği Homeros'un derlediği "İlyada" ve "Odyssea" destanları kabul edilir.

> Didaktik Şiir

- ◆ Bilgi vermek, öğüt vermek gibi amaçlarla yazılan şiir türüdür.
- ◆ Asıl amacı bilgi veya öğüt vermek olduğundan sanatsız, sade bir dili vardır.
- ◆ Duygudan çok, düşünce ön plandadır.
- ◆ Didaktik şiirin tarihi eski Yunanistan'a dayanır.
- ◆ Hesiodos (MÖ 8. yüzyıl) düşüncelerini, kolayca akılda kalması amacıyla şiirin olanaklarından yararlanarak bu türde kaleme almıştır.

> Pastoral Şiir

- ◆ Kır ve doğa sevgisi, orman, yayla, dağ, çoban ve köy yaşamını; bunlara duyulan özlemi anlatan şiir türüdür.
- ◆ Bu şiirin kurucusu eski Yunan edebiyatında Theokritos'tur (MÖ 3. yüzyıl).
- ◆ Pastoral şiir "idil" ve "eglog" olmak üzere ikiye ayrılır.
 - ✓ **İdil:** Şairin doğa karşısındaki duygularını tek başına anlattığı pastoral şiir türüdür.
 - ✓ **Eglog:** Şairin duygularını bir çobanla karşılıklı konuşuyormuş gibi anlattığı pastoral şiir çeşididir.

> Satirik Şiir

- ◆ Toplumdaki kusurları ve düzensizlikleri eleştirel bir şekilde işleyen şiir türüdür.
- ◆ Şairler eleştirilerini alaycı, mizahi bir şekilde, iğneleyici sözlerle ve okuyanları eğlendirerek yaparlar.
- ◆ Satirik şiire Halk edebiyatında "taşlama", Divan edebiyatında "hiciv", modern edebiyatta ise "yergi" adı verilir.

> Dramatik Şiir

- ◆ Eski tiyatrodaki kullanılan şiir türüdür.
- ◆ Batı edebiyatında Corneille, Racine, Shakspeare bu türün örneklerini vermişlerdir.

ŞİİR TÜRLERİ ÖRNEKLERİ

1 LİRİK ŞİİR ÖRNEĞİ

Ne Böyle Sevdalar Gördüm
Ne Böyle Ayrılıklar

Ne zaman seni düşünsem
Bir ceylan su içmeye iner
Çayırları büyürken görürüm
Her akşam seninle
Yeşil bir zeytin tanesi
Bir parça mavi deniz
Alır beni
Seni düşündükçe
Gül dikeyorum ellerinin değdiği yere
Atlara su veriyorum
Daha bir seviyorum dağları

İlhan BERK

2 EPIK ŞİİR ÖRNEĞİ

Üç Şehitler Destanı'ndan

Durduk, süngü takmış kafir ayakta
Bizde süngü yok
Bir hayret kızılığı akardı üstümüzden
Dehşetten daha çok
Durduk, süngüsü düşmanın pırlı
pırlı,
Önümüze çıktı bir gündüz, bir gece
Korku değil haşa
Bir büyük düşünce.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

3 DİDAKTİK ŞİİR ÖRNEĞİ

Lisan

Güzel dil Türkçe bize,
Başka dil gece bize.
İstanbul konuşması
En sâf, en ince bize.

...
Açık sözle kalmalı,
Fikre ışık salmalı,
Müterâdif sözlerden
Türkçesini almalı.

...

Ziya GÖKALP

4 PASTORAL ŞİİR ÖRNEĞİ

Bingöl Çobanları

Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum.
Bu dağların eskiden aşinasıdır soyum.
Bekçileri gibiyiz ebenced buraların,
Bu tenha derelerin, bu vahşi kayaların
Görmediği gün yoktur sürü peşinde bizi,
Her gün aynı pınardan doldurur destimizi
Kırlara açılırız çingiraklarımızla...

Okuma yok, yazma yok, bilmeyiz eski, yeni;
Kuzular bize söyler yılların geçtiğini....

Kemalettin KAMU

5 SATİRİK ŞİİR ÖRNEĞİ

Cımbızlı Şiir

Ne atom bombası,
Ne Londra Konferansı;
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!

Orhan Veli KANIK

Gafil Gezme Şaşkın

Söylersin de söz içinde şaşmazsın
Helâli haramı yersin seçmezsin
Nasibin kesilir de sular içmezsin
Akar çaylar senin olsa ne fayda

Pir Sultan Abdal

6 DRAMATİK ŞİİR ÖRNEĞİ

Philokleon:

Dostlar çoktan duydum sesinizi
Ama çıkıp gelemem ardınızdan
Bırakmıyorlar beni mahkemeye
Gidip yargı vermeye
Canlara kıymaya bırakmıyorlar

Koro:

Kimmiş o? Söyle dostlarına
Kimmiş seni eve kapayan
Philokleon:
Kendi oğlum. Ama duymasın sakın
Şurada yatmış uyuyor,
Alçak sesle konuşun.

Aristophanes, Eşek Arıları

ŞİİRDE BİÇİM (AHENK) UNSURLARI

Nazım Birimleri

- ✓ Mısra
- ✓ Beyit
- ✓ Dörtlük
- ✓ Bent

Ölçü (Vezin)

- ✓ Hece ölçüsü
- ✓ Aruz ölçüsü
- ✓ Serbest ölçü

Kafiye (Uyak)

- ✓ Kafiye Çeşitleri
 - ◆ Yarım kafiye
 - ◆ Tam kafiye
 - ◆ Zengin kafiye
 - ◆ Tunç kafiye
 - ◆ Cinaslı kafiye

Redif

Kafiye Şeması

- ✓ Düz kafiye
- ✓ Çapraz kafiye
- ✓ Sarma kafiye
- ✓ Örüşük kafiye
- ✓ Mâni tipi kafiye

Asonans

Aliterasyon

Nakarat

Kelime Tekrarları

ŞİİRDE NAZIM BİRİMİ

Şiirin anlam bütünlüğü taşıyan en küçük ögesidir. Şiirin nazım şeklinin belirlenmesinde kullanılan ölçütlerden biridir.

1. Dize (Mısra)

Şiirdeki her bir satırdır. Divan edebiyatında kendi içinde anlam açısından bir bütün oluşturan mısralara **mısra-i azade** (bağımsız mısra) adı verilir. Özlü, ahenkli, anlamca çarpıcı, anlatımıyla dikkat çeken, kolay öğrenilen ve o şiir içinde en dikkat çekici olan şiirin en gözde mısrasına ise **mısra-i berceste** ya da **şah-mısra** denir.

Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz

Tâlibî

2. Beyit

İki dizeden oluşan ve anlam bütünlüğü taşıyan bölümlerdir. Divan edebiyatında yaygın olarak kullanılmıştır: Dizeleri kafiyeli olan beyitlere ise **musarra beyit** denir.

Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan,
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan.

Yahya Kemal BEYATLI

3. Dörtlük

Dört dizeden oluşan ve anlam bütünlüğü taşıyan bölümlerdir. Halk şiirinde yaygın olarak kullanılmıştır:

Gönül gurbet ele çıkma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez

Erzurumlu Emrah

4. Bent

Şiirde üç veya daha fazla dizeden oluşan ve anlam bütünlüğü taşıyan bölümlerdir:

Yorgun gözümün halkalarında
Güller gibi fecr oldu nümâyân,
Güller gibi... Sonsuz, iri güller...
Güller ki kamıştan daha nâlân,
Gün doğdu yazık arkalarında!

Ahmet Haşim

NAZIM BİÇİMİ (NAZIM ŞEKLİ)

Şiirde mısralar bir araya getirilirken yapı farklılığı oluşturan başlıca değişkenler şunlardır:

- ✓ Dizelerin sayısı
- ✓ Dizelerin nasıl kümelendiği
- ✓ Uyak örgüsü
- ✓ Kullanılan ölçü

Nazım biçimi, şiirin nazım birimi, ölçüsü ve uyak örgüsüne göre kazandığı biçimsel özelliklerin genel adıdır.

TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN NAZIM BİÇİMLERİ

I. Halk Şiiri

- ✓ Anonim Halk Şiiri
 - ◆ Mâni, Türkü
- ✓ Âşık Tarzı Halk Şiiri
 - ◆ Koşma, Semai, Varsağı, Destan

II. Divan Şiiri

- ✓ Beyitlerle Kurulanlar
 - ◆ Gazel, Kaside, Mesnevi, Kit'a, Müstezat
- ✓ Dörtlüklerle Kurulanlar
 - ◆ Rubai, Murabba, Tuyuğ, Şarkı
- ✓ Bentlerle Kurulanlar
 - ◆ Muhammes, Müsebba, Mütessa, Müseddes, Müsemmen, Muaşşer, Taştir, Terkibibent, Terciibent, Tahmis...

III. Batı Etkisindeki Türk Şiiri

- ✓ Sone, Terzarima, Triyole, Balat, Serbest nazım

NOT!

Şiirin nazım biçimi belirlenirken şekline ait özellikler (nazım birimi, kafiye düzeni, ölçü vb.); nazım türü belirlenirken içerik (konu, tema vb.) esas alınır.

NOT!

Bazı halk şairleri aruz vezniyle "divani, selis, semai, kalenderi, satranç, vezniher" adı verilen nazım şekilleriyle şiirler yazmıştır.

NAZIM TÜRÜ

Nazım türü, bir şiirin işlediği konuya göre aldığı isimdir.

TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN NAZIM TÜRLERİ

İslamiyet Öncesi Türk Şiiri

Sagu, Destan, Koşuk

Halk Şiiri

Anonim Halk Şiiri

Ninni, Ağıt, Tekerleme, Destan

Âşık Tarzı Halk Şiiri

Güzelleme, Koçaklama, Taşlama, Ağıt

Dinî-Tasavvufi Halk Şiiri

İlahi, Nefes, Deme, Nutuk, Şathiye, Devriye

Divan Şiiri

Tevhit
Münacat
Naat
Mersiye
Methiye
Hicviye
Fahriye